ما بين הוד حوض

בין הוד ל חוד

הטכניון
מכון טכנולוגי
לישראל

שירין סעד דואהרי

בין הוד ל חוד

ליד אבל מחוץ לבית

פרויקט גמר

סטודיו מרחב, תודעה וקיימות

מנחים | אדריכל שמעיה צרפתי, אדריכל ישי וול

אדריכלות חוקרת

מנחה | ד"ר אדריכל אור אלכסנדרוביץ'

מסלול ארכיטקטורה ובינוי ערים

הפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים, הטכניון

התשפ"ג | 2023

הטכניון
מכון טכנולוגי לישראל
הפקולטה
לארכיטקטורה ובינוי ערים

תוכן עניינים

מבוא **5**

מסגרת תאורטית

הרס וניקיון הארץ 7

פליט בארצו 8

כפרים בלתי מוכרים 9

הכפר עין חוד

על המקום 15

טרנספורמציה | מ-חוד ל-הוד וחוד החדשה 20

ניתוח מרחבי

משחקי טופוגרפיה 26

מרחב פולקלורי 34

הריסות המנטליות 38

המעבר 42

היטל **48**

התערבות **50**

סיכום **76**

ביבליוגרפיה **84**

ליד אבל מחוץ לבית

בעקבות מלחמת 1948,רוקנו ונהרסו יותר מ 500 כפרים ערביים וגורשו תושביהם. הריסת הכפרים עזרה בהכתבת זיכרון קולקטיבי חדש שעליו הוקמה מדינת ישראל. הכפר עין חוד הינו מקרה בוחן מיוחד וחריג , אשר אחרי גירוש תושביו, מבני הכפר ומרקמו נשמרו ונהפכו למרחב אומנותי שמשרת אומנים ישראלים - חברי זרם דאדא. המבנים שפעם היו מלאי חיים הפכו לתפאורה, ודייריהם המקוריים הפכו לפליטים במרחק קילומטר וחצי מביתם.

עין חוד המקורית הפכה להיות עין הוד וההתיישבות החדשה שהקימו לקחה את השם המקורי עין חוד. בעוד הביטוי הפיזי המרחבי לזהותם ותרבותם נשאר בעין הוד, התושבים המקוריים נלחמו על קיומם בארץ ועמדו בפני אתגרים רבים במהלך השנים.

היום עין חוד הוא כפר נטול תשתיות עירוניות בסיסיות כמו מים וחשמל, מוגבל בשטחי הפיתוח וקיים בו מחסור במרחבים ציבורים ובניה לא חוקית. למרות שעין חוד אמור להיות המשך של עין הוד, הוא עומד היום כהיטל - חשוך ורחוק מתשומת הלב.

לאור זאת, נשאלת השאלה כיצד ניתן ליצר מערכת ציבורית אשר מנכיחה את הסיפור של התושבים המקוריים ,מחזירה בחזרה את השטחיים שננטשו ומשלימה את החוסר הקיים במרקם הכפר עין חוד?

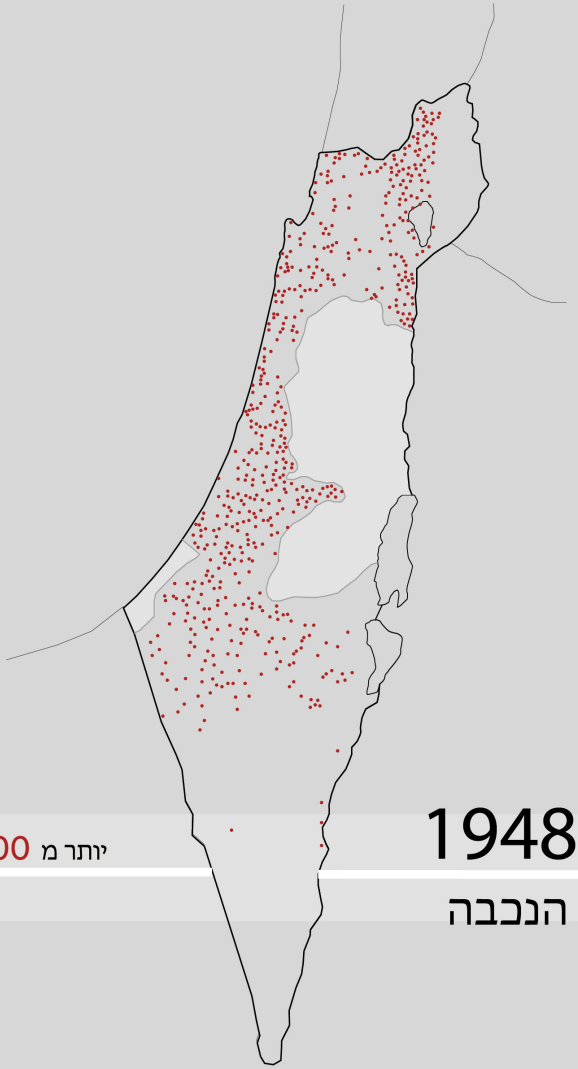

1948

הנכבה

יותר מ 500 כפר ערבי רוקנו ונהרסו

הרס ו"ניקיון" הארץ

מלחמת 1948, הנכבה הייתה האירוע המרכזי ,במיוחד בתקופה הראשונה , של הסכסוך הערבי הישראלי והמהותי בשינוי של הנוף הפיזי והאנושי של הארץ בעת המודרנית. כאשר בו זמנית הינו מייצג את עצמאותו של העם היהודי והגשמת החלום הציוני בהקמת מדינה יהודית על ארץ ישראל מצד אחד. ומצד שני מייצג את הנכבה עבור העם הפלסטיני שפונה מארצו.

הנכבה כללה התרקנות והריסה של יותר מ-500 ערים וכפרים ערביים; יותר מ-700,000 פלסטינים הפכו לפליטים ורבים אחרים שהפכו לאזרחים במדינת ישראל נעקרו מבתיהם המקוריים - שתי הקבוצות עדיין מנועות מלחזור לאדמותיהם ולבתיהם, שנוכסו על ידי המדינה.

ההריסה של הכפרים הערביים על ידי המדינה נעשו במספר תקופות; במהלך המלחמה ואחריה, אשר האדמות שעליהן עמדו בעבר בתים אלו עובדו על ידי יהודים, ואדמות שאינן ניתנות לעיבוד הוכרזו ל"גנים לאומיים" ומיוערים. במטרה למנוע את חזרתם של תושבים לשעבר, אך גם על מנת למחוק את סימנים פיזיים לנוכחות שלהם (הפגיעה והמחיקה השיטתית התרכזה בעיקר בכפרים) וחלק ממעשיה לשלוט ביצירת תמונה ספיציפית התורמת לסיפור שברצונה לשדר על המדינה.

נכסי הנפקדים

בתום המלחמה המדינה השתלטה על המקרקעין שהותירו אחריהם הפליטים והעקורים הפלסטינים, שכלל כ-46,000 דונם של אדמה עירונית, למעלה מ-100,000 יחידות מגורים ומסחר וכ-6,500,000 דונם של אדמות חקלאית.

במטרה להכשיר את הפקעת הקרקעות העבירה המדינה לראשונה את פקודת הנכסים הנטושים ואת פקודת השטחים הנטושים (יוני 1948). לאחר מכן הם חוקקו את חוק "נכסי נפקדים" שנת 1950, והכריזו על הקרקעות הנטושות.

חוק נכסי נפקדים סיווג את התושבים שעזבו אותה לשטחיהן של מדינות עוינות במהלך מלחמת העצמאות או לאחריה, את מי שנשאו אזרחות זרה, ואת מי שהיו בחלק של ארץ ישראל שהיה מוחזק אותה שעה בידי כוחות שביקשו למנוע הקמתה של מדינת ישראל או שנלחמו בה לאחר הקמתה. כנפקדים ויצר את המסגרת החוקית שבאמצעותה הצליחה המדינה לשלוט באדמות הפלסטיניות. על מנת להימנע מהצורך להפעיל על הנכסים את הדין הבינלאומי לגבי נכסים שנתפסו במלחמה.

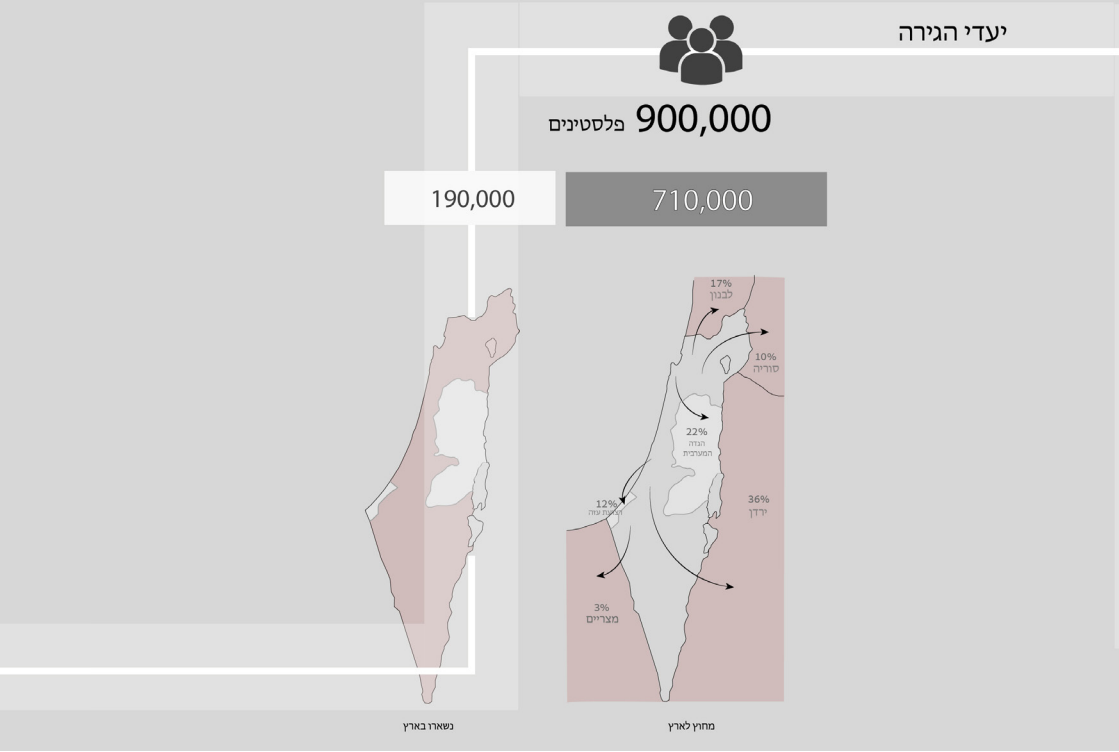

פליט בארצו | נפקדים נוכחים

עם הקמת המדינה נותרו בה רק כ 190,000 ערבים מתוך אוכלוסייה של כ 900,000 תושבים ערבים שחיו בשטחה לפני הנכבה . 700,000 פלסטינים שחלק נקיר מהם גורש מחוץ לארץ ואחרים ברחו למדינות הסמוכות בעיקר לבנון ,סוריה והגדה המערבית בנוסף לירדן,מצרים, עזה אשר שם התישבו במחנאות פליטים ומקלטים.

הפליטים הפנימיים היו אותם עקורים פלסטינים שעזבו או פונו מבתיהם במהלך המלחמה ובעקבותיה; הם לא הורשו לחזור אך נשארו בתוך ישראל והפכו לאזרחים.

קטגוריה זו של עקורים נוצרה משום שחלק גדול מהאנשים שנעקרו בעקבות פעולות האיבה לא הורשו לחזור לכפרי מולדתם ונאלצו לחפש מקלט ביישובים ערביים אחרים - קרובים או רחוקים. הם סווגו כ"נפקדים" לפי חוק נכסי נפקדים, שקבע כי כל מי שעזב את מקום מגוריו בכל עת מפרוץ פעולות האיבה. אבל "נפקדים" אלה היו גם "נוכחים", בכך שהם קיבלו אזרחות ישראלית ולכאורה היו להם זכויות שוות לפי החוק הישראלי. לפיכך התייחסו אליהם על ידי האוקסימורון הציני "נפקדים נוכחים".

כפרים בלתי מוכרים

אותם נפקדים נוכחים (פליטי הפנים של העם הפלסטיני) שנשארו בודדים ללא בית בתחום המדינה נאלצו להתאים את עצמם למציאות החדשה. ההתמודדות התבטתה דרך מילוט והשתלבות חלק ניכר עם יישובים אחרים שנשארו כמו חיפה, עכו ונצרת, שבהן היו עדיין אוכלוסיות ערביות.

במקביל שאר הפלסטינים התישבו על קרקעותיהם שהופקעו מתוך אחיזה במה שהיה שייך להם ואי מוכנות לוותר. אותם יישובים התפתחו עם השנים למרות החוק והמדינה וקיבלו את הסטטוס של כפרים בלתי מוכרים

במהלך השנים השתמשה המדינה במגוון מנגנונים לעקירת תושבי הכפרים הבלתי מוכרים. אותם מנגנונים כללו: אי אספקה של שירותים בסיסיים, ניתוק מרשתות החשמל והמים ,חוסר הופעתם על מפות רשמיות של המדינה ובנוסף לפעולות הריסה של בתים. למרות זאת אותם כפרים בלתי מוכרים נשארים עומדים.

לפי הסקר שערכה "אגודת הארבעים" ב שנת 2001 ישנו כיותר מ 75 אלף נפש חי בכפרים ערבים הבלתי מוכרים בישראל שרובם – כ65,000 ממוקמים בדרום ו10,000 בצפון והמרכז.[1]

1 עיתון של אגודת הרבעים,2001.

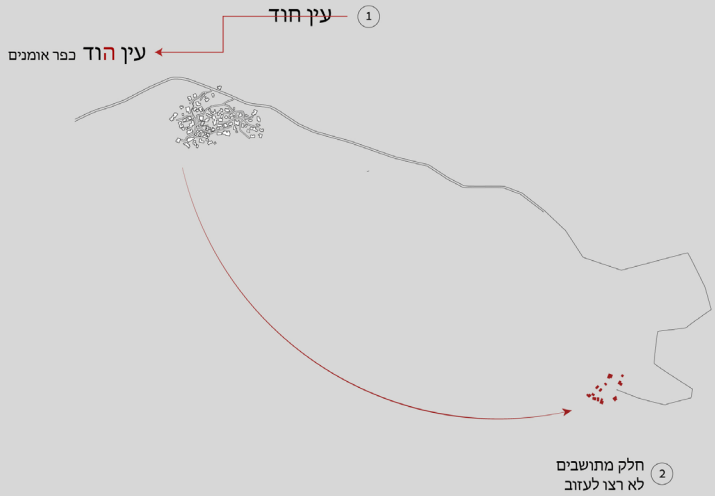

מקרה בוחן | כפר עין חוד

בניגוד לתפיסה אשר עודדה את הריסת הכפרים, הכפר עין חוד הפלסטיני הכבוש לא נהרס, אלא נשמר ואיפלו שוחזר על ידי האומנים שאכלסו את הכפר עין חוד, מתוך החזונו של האומן ואדריכל מרסל ינקו. הוא האמין שניתן ליסד אומנות ישראלית מתוך הכפר.

"אמרו לי שהכפר הזה ייהרס. הים, האופי הייחודי של מבני האבן, התחושה גברה: אסור לגעת כאן. בדרך כלל, כפרים ערביים בנויים מבוץ וקש, אבל ראיתי כאן כפרי אבן שנבנו בצורה יוצאת דופן. בלי שום מושג ברור, הרגשתי שלמקום הזה יש תוכן היסטורי שקושר אותו להיסטוריה של ארצנו."[3]

במקביל נוסד כפר עין חוד החדש על ידי חלק מפליטי הכפר שלא ברחו במרחק 1.5 ק"מ מהכפר המקורי, על הגבעה המקבילה בתוך השדות החקלאיות.

3-slyomovics, Susan. " the Object of Memory". Philadelphia: University of Pennsylvania, 1988,

2022 המרחב היום

ניתן לראות שבנוסף לשני הכפרים: עין הוד וחוד, הפתיח קיבוץ בשם ניר עציון על הגבעה האמצעית. הקיבוץ הכיל את תושבי גוש עיציון שברחו. קיבוץ ניר עציון המתפקד כמו חיץ אינושי בין התושבי עין חוד לכפר המקורי שלהם.

כך שכול פעם תושבי עין חוד מסתכלים חוצה ופותחים את החלון שלהם הם רואים כפרם שהלבישו עליו אומנות דאדא יחד עם הקיבוץ העומד כמין של מחיצה במרחב

קיבוץ נ
עין חוד

עין הוד
כפר האומנים
יר עציון

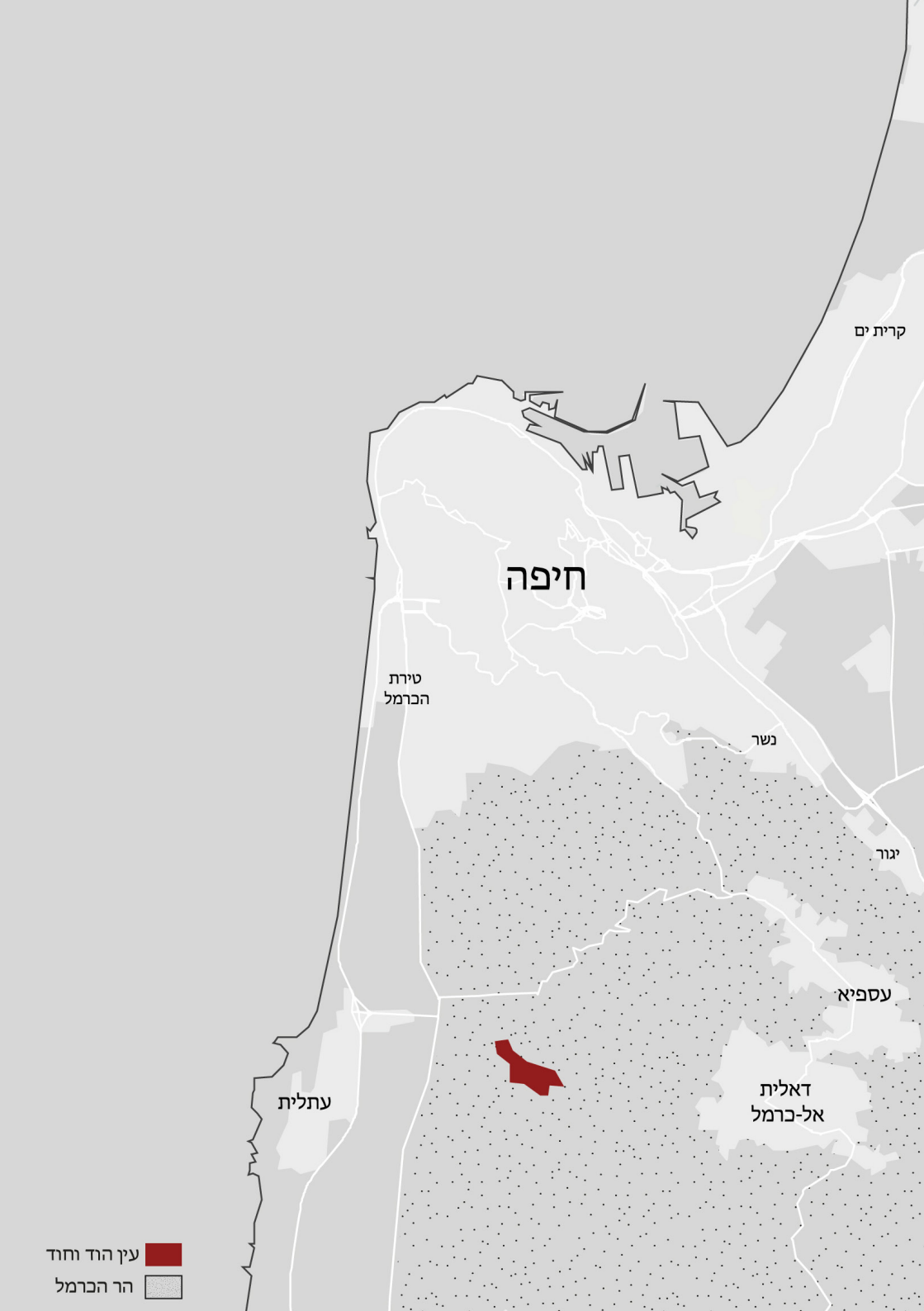
קרית ים
חיפה
טירת הכרמל
נשר
יגור
עספיא
דאלית אל-כרמל
עתלית
עין הוד וחוד
הר הכרמל

התמקמות מרחבית

בתוך הרי הכרמל

המרחב של כפר עין חוד ועין הוד ממוקם בתוך הרי הכרמל, דרומה לעיר חיפה במרחק של 15 ק"מ (15-20 דקות נסיעה ברכב), ובצורה יותר ממוקדת שני הכפרים ממוקמים בין שני ישובים - הישוב הדרוזי דאליית אלכרמל מצד המזרחי וישוב עתלית מהצד המערבי.

דרך ההגעה למרחב היא מסובכת וקשה , בכך שהיא מתקיימת דרך רחוב אחד משני (רחוב 711) המתחבר לכביש 4 ההסטורי. הרחוב 711 מתבר לראשונה לכפר עין הוד (כפר האומנים) ולאחר מכך לקיבוץ ניר עציון ומסתיים בכפר עין חוד. בין הכפר עין חוד החדש לישוב הדרוזי דאליית אל-כרמל לא קיים רחובות מעובדת אלא שבילים עפר צרים.

המרחק הגדול בין שני הכפרים לעיר חיפה ובנוסף לדרך הגישה הקשה למקום, גורם לניתוק גדול של האזור מהמטפוליזים העירוני. המצב הזה קיים בצורה חזקה ומובהקת יותר בכפר עין חוד החדש כי הוא ממוקם פנימה בתוך בהר, רחוק מרחוב הראשי ולא ניתן לראות אותו מכביש 4. לעומת כפר האומנים עין הוד אשר ממוקם על גבעת ההר המקבילה ומשפיה לכביש הראשי (כביש 4)

מבט לכפר עין הוד מכביש 4
מוקר: Google maps, 4/3/2023

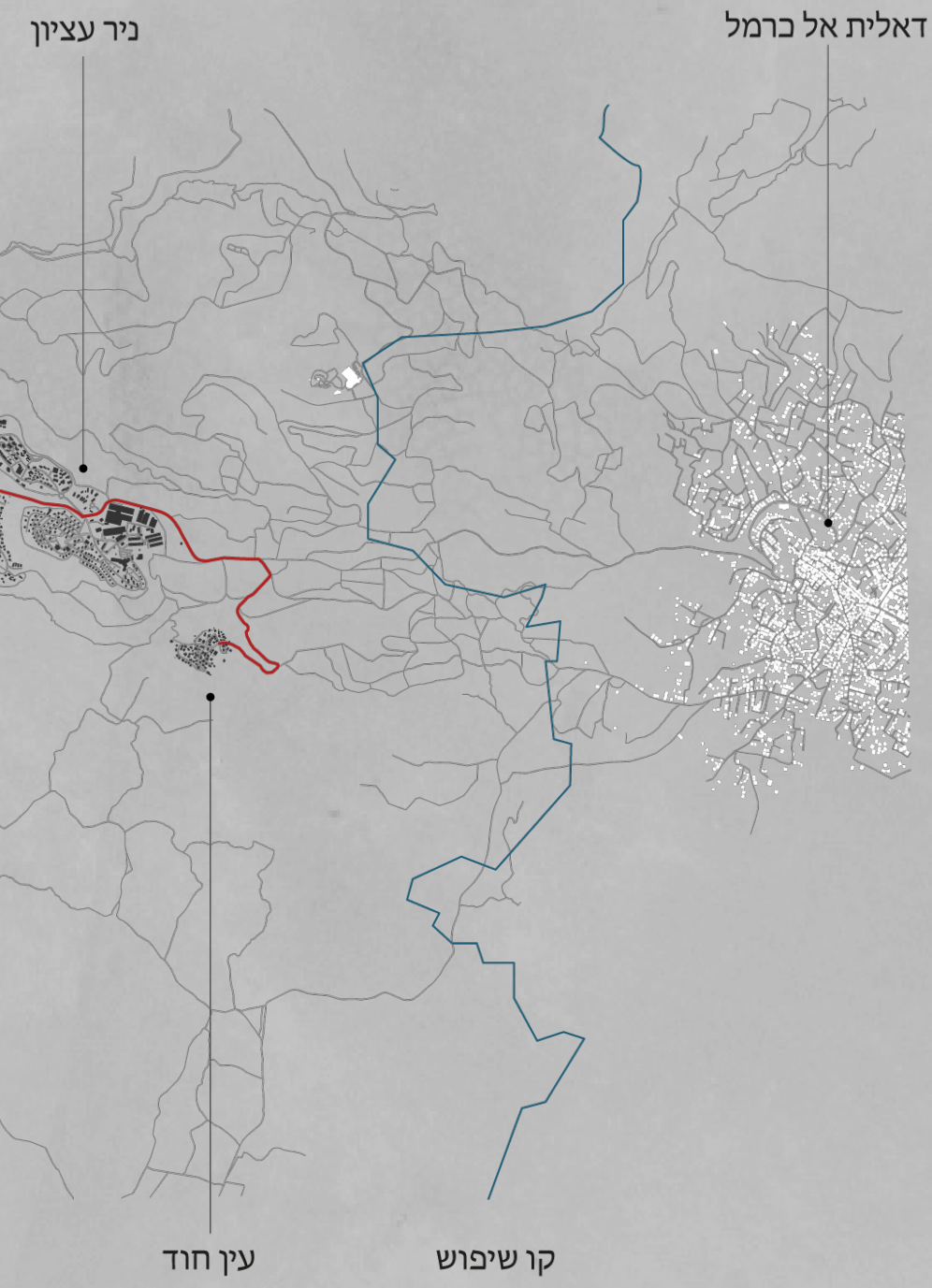
ניר עציון
דאלית אל כרמל
עין חוד
קו שיפוש

עתלית
כביש 2
כביש 4
עין הוד

על המקום | המרחב ההסטורי (לפני 1948)

הכפר עין חוד

הכפר הפלסטיני עין חוד, שאדמותיו השתרעו על כ -12,500 דונם, שכן על המדרון המערבי של רכס הכרמל, כ -15 קילומטרים דרומית לחיפה. הכפר, כך מספרים, נוסד לפני כ -800 שנה על ידי מפקד בצבא סלאח אלדין, חוסאם אלדין, הידוע גם בכינויו אבו אלהיג'א ובתרגום חופשי: איש מלחמה. את הכינוי העניק לו סלאח אלדין.

אופי הבנייה של הכפר

כמו ברוב הכפרים הערביים החקלאיים, הליבה ההיסטורית נמצאת בנקודה הגבוהה ביותר שבה נמצא המסגד, מוקפת ברובה בבתי אבן פשוטים מקורה בקורות עץ, מכוסים מחצלות וחומרי איטום שונים, מה שהופך אותם לפגיעים לשינויי אקלים ודורשים תחזוקה גבוהה.

האלמנט האדריכלי המאפיין ביותר של עין חוד הוא הקשת, ובמיוחד החלל המוארך הקשתי. אלמנט אדריכלי זה נוצר באמצעות סדרה של קשתות מחודדות הממוקמות במרווחים קבועים ומתמזגות לבניית חלל גדול. בדרך כלל נעשה שימוש בשלוש קשתות, אבל יש כאלה שנבנו עם שתיים, ארבע, ואפילו יותר קשתות, כולן בקוטר זהה (5 מטרים). אורך הקמרונות, או התקרה בין הקשתות, תואם ככל הנראה את אורך מסגרות המתכת הדרושות להרכבת בסיס ה-קשת. ההנחה היא שחללים מקושתים מוארכים אלה מצביעים על העבר הצלבני, שכן אין אלמנטים אדריכליים דומים נמצאים באזור,למרות שהם נפוצים במקומות אחרים בפלסטין.[2]

2 כנענה, שריף ואל-קאבי, בסאם. סדרת "עין הוד" הכפרים הפלסטיניים ההרוסים

תמונה לכפר עין חוד הפולסטיני בשנות ה-40
מוקר: ארכיון היסטורי-בית גרטרוד, כפר עין הוד

תמונה לכפר עין חוד הפולסטיני בשנות ה-40
מוקר: ארכיון היסטורי-בית גרטרוד, כפר עין הוד

טרנפורמציה | רקע הסטורי

מ-חוד ל-הוד וחוד החדשה

הכפר עין חוד שגשג עד יולי 1948 , אז הופגז מן הים על ידי כוחות ישראלים בתוך ימים ספורים, וחרף התנגדות מתונה של תושבי הכפר להתקפה, הוא רוקן מתושביו. תחילה חיפשו תושבי עין חוד מפלט בגבעות הסמוכות, וכמו מרבית הפליטים מהאיזור התרכזו בדליית אלכרמל; מאוחר יותר פליטי עין חוד נשלחו מזרחה, כנראה על ידי הצלב האדום, ובוואדי ערה פגשו בכוחות עיראקיים שהורו להם להמשיך לצעוד בכיוון ג'נין. בסופו של דבר, מרבית פליטי עין חוד נותרו במחנות פליטים משני עברי הירדן.

כחמישית מתושבי הכפר (משפחת עבד רחמאן) הצליחו להישאר בתחומי מדינת ישראל בתום המלחמה, והוגדרו בלפי החוק כ"נוכחים נפקדים", כלומר: נוכחים כאזרחים במפקד האוכלוסין של 1952 , אבל נפקדים מכפריהם, אדמותיהם ורכושם, וכך משוללי זכויות קניין לפי חוק נכסי הנפקדים. של 1950 ב -1953 , בתקופה בה רשויות המדינה עסקו בהחרבתם של מאות יישובים פלסטיניים אחרים שרוקנו מתושביהם במהלך המלחמה,אבל את עין חודהוחלט דווקא לשמר – ולהפכו לכפר אמנים. ב -1954 שונָה שם הכפר עין חוד (שבערבית פירושו "מעין השוקת"), לשם החדש "עין הוד". לאור חזונו של מרסל ינקו, אמן יהודי רומני ואחד ממייסדי תנועת הדאדא, הכפר אוכלס מחדש במיטב יוצרי ישראל והיה למרכז של אמנות ואומנות.

שלפני הפיכתו של המקום לכפר אמנים נעשה ניסיון לאכלסו במהגרים מצפון אפריקה,אשר סירבו להישאר בו. בנסיון שני ניסו לאכלס את מהגרי גוף עציון אך גם סרבו וטענו שבמקום רדוף רוחות עבר. לכן התישבו לזמן קצר עד הקמת הקיבוץ ניר עציון ליד.

בינתיים, בגבעות שמעל עין הוד (בהר אלווסטאני -הגבעה המרכזית), התיישב מוחמד אבו אלהיג'א ("אבו חילמי") עם ארבעת בניו, שתי בנותיו ובני ביתם. הם התיישבו בשטחים החקלאים שלהם, בבקתות הרועים שבבעלותם, והחלו בונים מחדש את חייהם. העובדה שהמקום היה מיושב לא הפריעה לקק"ל לנטע בו יער, ולא מנעה מהממשלה לספח אותו בשנות השישים ל"גן לאומי כרמל".

עד שנת 2004 נחשבה עין חוד החדשה לכפר "בלתי־מוכר" על פי החוק הישראלי. בתי הכפר, שהוגדרו בדיעבד כ"בנייה בלתי־ חוקית", נועדו להריסה, ומתושביו נמנעו שירותים בסיסיים כגון מים, חשמל, ביוב וכביש גישה.

תנועת הדאדא, שברוחה פעלו רבים מאמני עין הוד, דגלה בשלילת מוסכמות בורגניות, צורניות ולשוניות, וגילתה עניין מיוחד בפרדוקסים. מאפיין נוסף של אמנות הדאדא היה שימוש בחפצים מן המוכן והוצאתם מהקשרם. בעיני או בעברית objet trouvé האמנים, עין חוד היה "רדי-מייד". ההוד של עין הוד, בעיני האמנים, היה נעוץ באסתטיקה ה"פרימיטיבית" כביכול של בתי הכפר הערבי. למעשה, האמנים הם שהדגישו את המראה ה"ילידי" – בין השאר הודות לשירותיהם ולמומחיותם של ילידי הכפר עצמם.

במשך השנים עבדו עקורי עין חוד כפועלים בכפר אבותיהם בשיפוצים, בגינון, בניקיון ובשמירה, ולעתים גם כבוררים: מסופר כי בשנים הראשונות לאחר ייסוד עין הוד, כאשר התגלעו בין האמנים מחלוקות על גבולות רכוש, הם פנו אל הפלסטינים מעין חוד חדשה שיכריעו מה שייך למי.

מיסד עיו הוד (כפר האומנים)

אדריכל ואומן מרסל ינקו

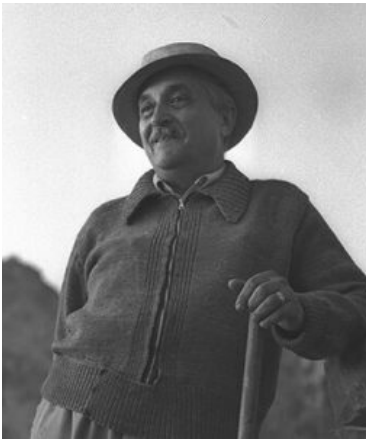

מוקר: ארכיון היסטורי-בית גרטרוד, כפר עין הוד

מיסד עין חוד חדשה

מחמוד אבו היגיא (אבו חלמי)

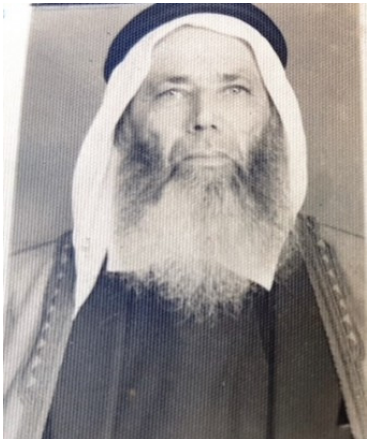

מוקר: צילום במסעדת הבית, כפר עין חוד

ציר זמן במקביל להתפתחות שני הכפרים

1948 - כיבוש עין חוד וגירוש תושביהם. חלק מהתושבים התישב בגיבעה ממול והקיים עין חוד החדשה

1954 - הפכת עין חוד הכבושה לכפר אומנים בשם עין הוד על ידי האומן והאדריכל מרכסיל ינקו

1964 - בנייה משמעותית בכפר עין חוד החדש ולכן נתחם הכפר בגדר על ידי הצבא למנוע מעוד התרחביות בעתיד.

1967 - הכרזה תוכנית מפורטת מס' הכ/3 המעניקה 536 דונם לכפר עין הוד (כפר האומנים) למען התרחבות עתידית.

1970 - הכרזה על תוכנית הרי הכרמל אשר מגדירה את יעודי הקרקע. התוכנית לא התיחסה לקיום כפר עין חוד החדש והיא הגדירה את שטחו כחלק מגן לאומי / שמורות טבע ושטח צבאי, כלומר שהבנייה הקימת הינה לא חוקית.

1982 - חקיקית חוק העז השחור. החוק מוניע לגידול העז השחור בהרי הכרמל. חוק זה פגע במקור המחייה של תושבהי עין חוד החדשה שהבסס על חקלאות וגידול חיות.

1985 - כפר עין חוד החדש הוגדר בצורה רשמית מפני המדינה ככפר לא חוקי / כפר בלתי מוכר. בנוסף לדווח של מרקוביץ אשר הבקש הריסה של מרחבים לא מוכרים הכללו את כפר עין חוד החדש. במקביל נוסדה אגודת הארבעים על ידי תושבי עין חוד החדשה הנלחמה לקבלת הכרה לכפר.

1998 - הכרזה על תוכנית שיומר ופיתוח תיירותי לכפר עין הוד (כפר האומנים) למען הפיכת ההכפר למרחב מורשת.

2004 - הכרה בכפר עין חוד החדש ככפר חוקי והכרזת תוכנית מפורטת אשר מעניקה 80 דונם (20 דונם לחקלאות ו60 דונם לבנייה).

2008 - חיבור כפר עין חוד החדש לראשונה ובצורה בסיסית לרשת החשמל והמים של המדינה.

2022 - עד ימנו עין חוד החדשה עדיין נלחמת לבל את שאר זכויתיה מהמדינה.

עין הוד

מרסל ינקו יסד כפר אומנים בשם עין הוד
על שרדי הכפר המקורי עין חוד

1954

1950

1948

עין חוד

אישור תוכנית להתרחבות עין הוד

1967

1970

1960

1964

צבאה תחמו את כפר עין חוד בגדר
להמניע מהתרחבות עתידית

1980

1970

אישור תכנית הר הכרמל אשר מגדירה
שטחי גן לאומי ושטחי צבאה, אשר כללו קרקעון עין חוד

שטח גן לאומי | שטח צבאי | שטח שמורות טבע

1982

אישור חוק העז השחור,
מוניע לגדל עזים בהרי הכרמל

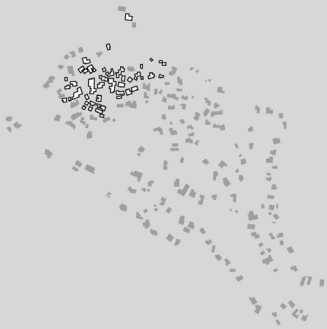

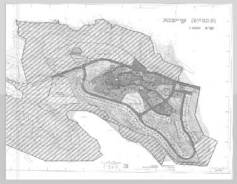

אישור תוכנית חדשה לתיירות
בכפר עין הוד

1998

2000

1985

הכפר עין חוד הוגדר ככפר
לא מוכר/חוקי

הכפר עין
ל
קבילה שטח של

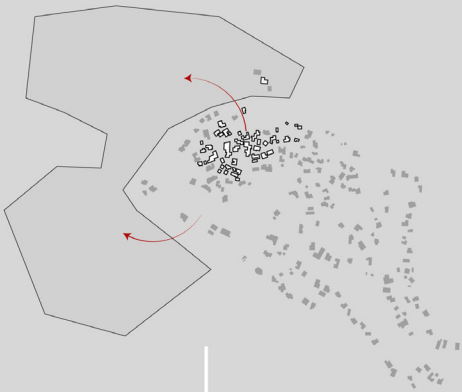

היום

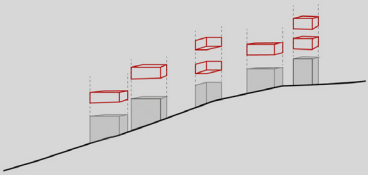

2008

לראשונה הכפר עין חוד
התחבר לרשת החשמל והמים

2004

חוד הוכרז לכפר חקי והצטרף
מעוצת חוף הכרמל
80 דונם מתוך 180 שהופתחו להם

ניתוח מרחבי | משחקי טופוגרפיה

שינוי הטופוגרפיה בין עין הוד לעין חוד

בעקבות הרחב ההרי שתוכו ממוקמות שתי הכפרים, ישנו משקח טופוגרפיה. עין חוד החדשה ממקומת על גיבעה בגובה 250 מטר מעל מפני שטח הים לעומת כפר עין הוד המקבילה (כפר עין חוד המקורי) ממוקם על גיבעה בגוה 125 מטר.

ההבדל בגובה בין שני האזור מאפשר השקפה של כפר עין חוד החדש על כפר עין הוד.

מבט מראה את היחסים בין שני הכפרים
מוקר: צילום דרון, 2019.

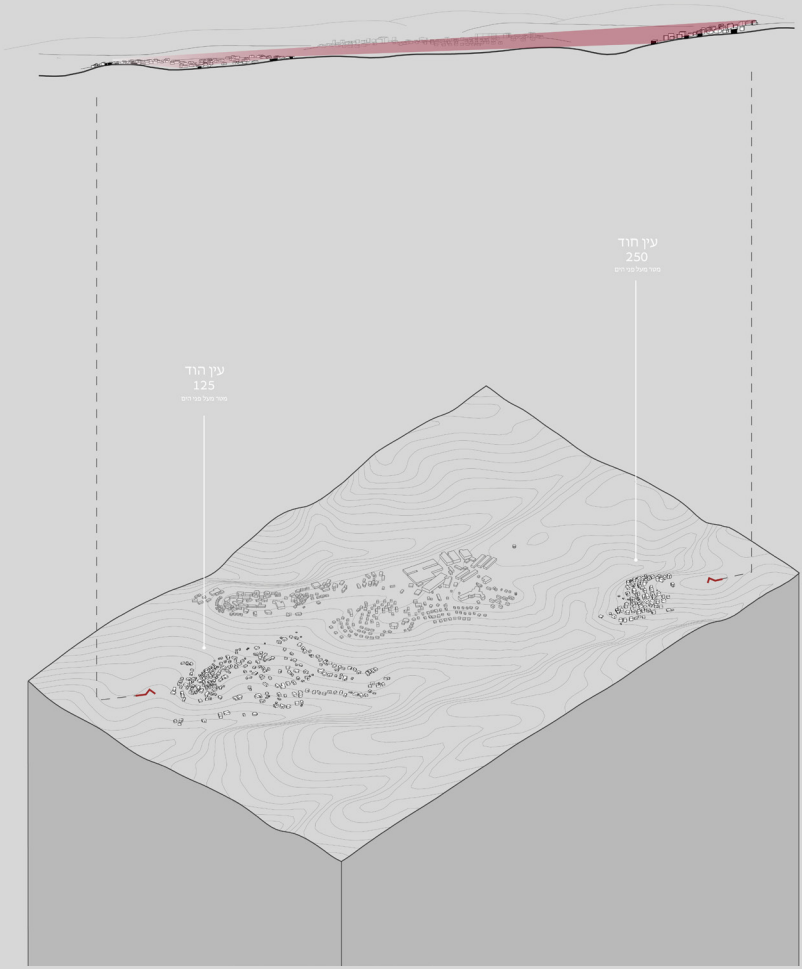
עין חוד
250
מטר מעל פני הים
עין הוד
125
מטר מעל פני הים

חגורת עצי ברוש | גדר טבעית

בשנות ה60 ו70, לאחר ההכרזה על תוכנית הר הכרמל ובעקובה נשתלו הרבה עצי ברוש בהר הכרמל שחלקת מהם ניתן לראות אותו לאורך הנחל הוד, העובר בוואדי בין עין חוד החדשה ולעין הוד.

חגורת עצי ברוש בין שני המרחבים מיצרת גדר טבעי שמטשטש את מרחב הראיה בין שתי הכפרים. בנוסף לכך השתילה של עצי הברוש כסתה את השדות החקלאיות של כפר עין חוד, בנוסף לעוד שדות הסטוריות הנמצאות בתווך.

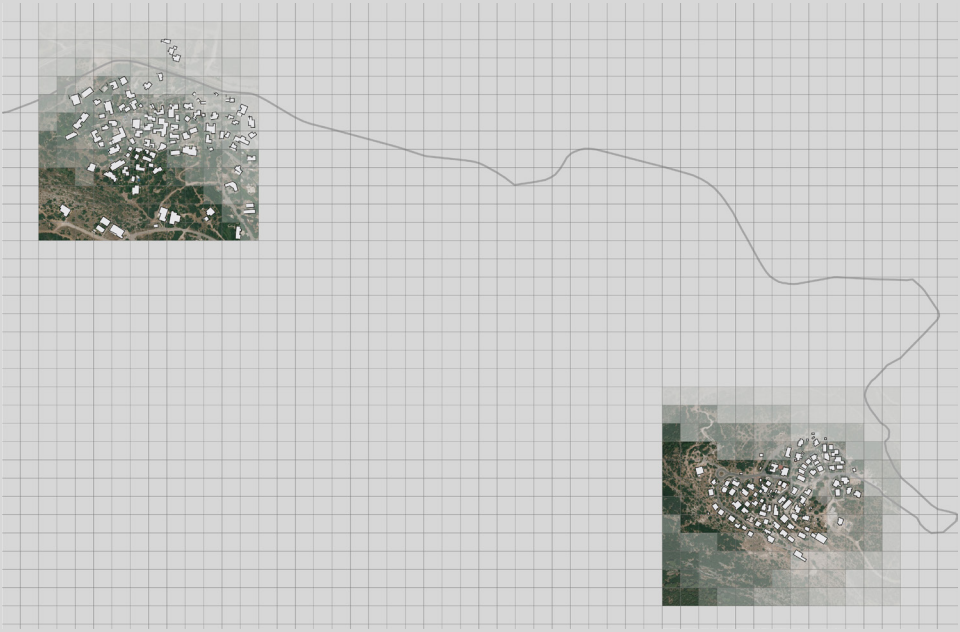

מיפוי אזורי נצפות בין עין חוד לעין הוד

ההשקפה והמבט בין שני המרחבים אינה קיימת לאורכם באופן חזרתי ואחיד, במיוחד בעקבות שינויי הטופוגרפיה יחד עם נוכחותה הדומיננטית של חגורת העיצים.לפי המיפויי ניתן לראות שהאזורים שבהם יש מבט ישיר בין הכפר עין חוד החדש לכפר המקורי (גלעין כפר עין הוד) הינו מצומצם, צר ומתקיים באזורים מסוימיים מועטים.

אזור הניצפות יגדל במקביל לעליית המבנים לגובה, במיוחד בכפר עין חוד החדש אשר מתרחב בקצב יותר מהיר לגובה, במיוחד בהינתן למיקומו הפיזי אשר שמו על ראש ההר המשקף אל עין הוד.
כלומר תושבי עין הוד משקיפים בצורה יום יומית, על מה שהיו פעם בתיהם בכפר הישן בעין הוד.

ניתוח מרחבי | מצב קיים

תוכנית סביבה 1:5000

כפר עין הוד
כפר האומנים
נחל עין הוד

ניתוח מרחבי | מרחב פולקלורי

הכפר עין הוד - כפר האומנים

כפר האומנים עין הוד מתיישב בו היום כ 600 תושב שהם בעיקר צאצאי האומנים שהקימו את הכפר. הכפר קיים על 550 דונם והוענק לו עוד שטחים בשנות 1998 על מנת להפוך אותו למרחב מורשת - האומנות הישראלית.

ניתן לזהות שני מרקמים בתוך הכפר. הראשון הוא הגלעין ההסטרי אשר קיים בו הבתי הכפר המקורי העשיות מאבן וקשתות. המרחב שמר על אותו הארגון המקורי למעט כמה שינויים - בנית האנפי והפיכת בית הכברות הראשי לפארק ראשי בכניסה לכפר. הבתים שומשו עבור האומנים כמרחבי סטודיו, סדנאות וגלריות. האומנות לא נשארה בתחום הסטודיו היא היתה מפוזרת בכל רחבי הכפר כגון, פסלים בתוך הקירות/מיצבים/ציורים ועוד, אשר התליחו לטשטש את האמת של המרחב - הסיפור המקורי.

השני הוא החלקים של ההתרחובות. קיים בו בנייה חדשה המחקה את הבנייה של הגלעין מתוך ההנחיות המרחביות של התוכניות המאשרות הכללו: בנייה נמוכה חיפוי אבן וקשתות. רוב המבנים משומשים למיגורים וצימירים לתיירים.

היום בעקבות תוכנית הרי הכרמל השומרת על הטבע הקיים והנחלים, קיים הרבה מסלולי הליכה וטיולי רגל. חלק מהסלולים קיימים באזור עין חוד ועין הוד, במיוחד לאורך נחל הוד ונחל בוסתאן. בנוסף לכך, שביל ישראל עובר התוך עין הוד.

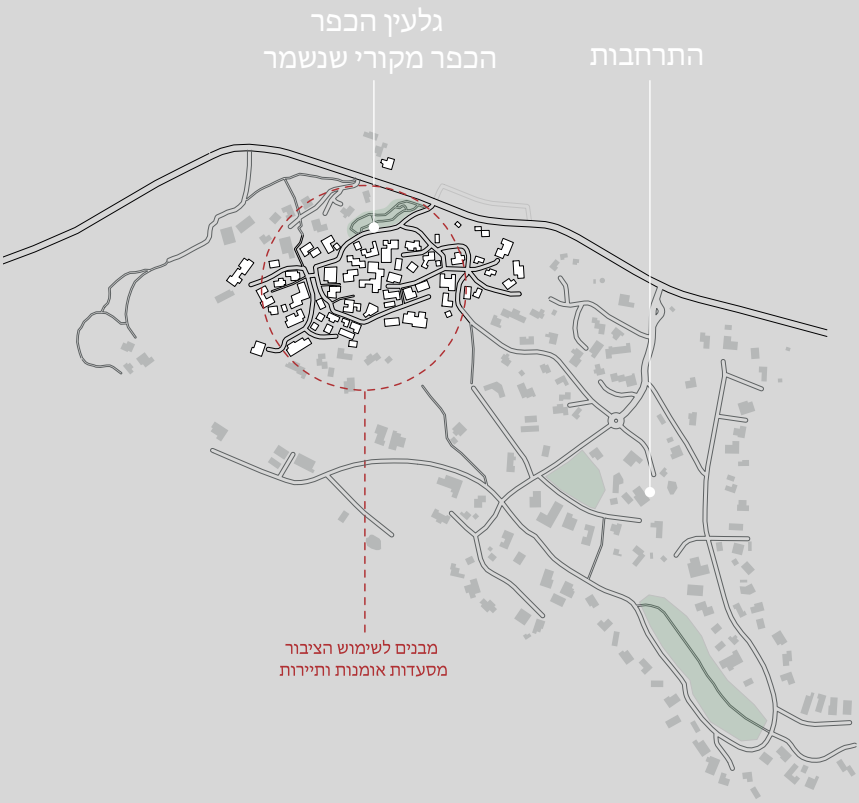

640 תושבים

500 דונם

אומנות ועסקים פרטיים

750 מ"ר לאדם

מבנים הסטורים | מבנים חדשים | גנים

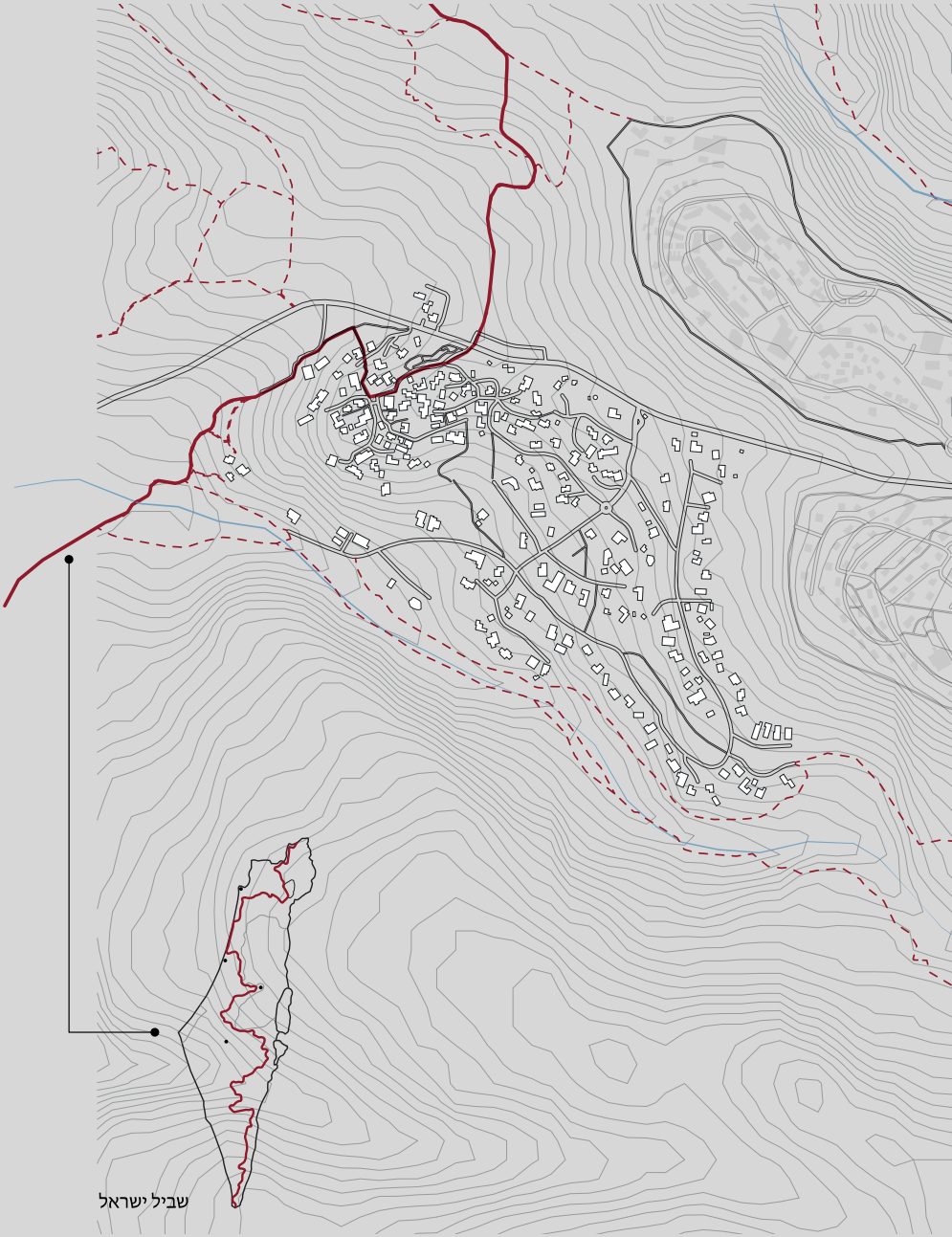
שביל ישראל

מבט מגוף הגלריה

מבט אל הגלריה מרחוב הגפן

מבט אל הגלריה מרחוב הגפן

מבט אל הגלריה מרחוב הגפן

מבט אל הגלריה מרחוב הגפן

מבט אל הגלריה מרחוב הגפן

מבט אל הגלריה מרחוב הגפן

מבט אל הגלריה מרחוב הגפן

מוקר: צילום שירין סעד דואהרי, 01/2023

אולם גמאלה

אולם הקשת

מגרש חניה אזרחי

אולם הכפר

גלריה עין

בית מוזיאון

בית מוזיאון דקל

אזור (מגדל נטרונים)

מוקד: צילום שירין סעד דואהרי, 01/2023

ניתוח מרחבי | הריסות מנטליות

הכפר עין חוד החדש

הכפר עין חוד החדש מתישב בו היום 300 איש, מאותה משפחה - אבו היג'א (פליטי הכפר עין חוד המקורי). לאחר הכרזתו לכפר חוקי , עין חוד קבלה שטח של 80 דונם אשר 75 דונם של לבניה ו15 דונם של שדות חקלאיות. השטח המאושר בתוכנית הוא קטן ביחס למצב הקיים ואינו כולל שטחים פתוחים שמאפשרות התפתחות עמידית, כלומר הכפר היום הינו כפר צפופף ולכן ההתרחבות הינה אונכית - עליה בגובה. יתר על כך, עד היום אין להם רשיון ותוכניות רשמיות למבנים הקיימים, כלומר במצב הריסה החוק הישראלי לא הוגן.

בשנת 2004 נפתיחו בכפר שתי מסעדות מתוך יוזמות אישיות בקומות הקרקע, אשר מכרו את האוכל שהם מקירים ויהיהו מקומות המפגש של בני הכפר. אותם מסעדות היו מאופינות באווירה הבתית ובאוכל מיוחד. היום המסעדות הבתיות מהווין מקור פרנסה חשוב משום שהן מאוד מוצלחות ופיעיליות במכל ימי השבוע, הרבה אנשים מיכירם את הכפר ומבקרים בו למען האוכל. עם הזמן נוסף רובד נוסף לתוכן המסעדות (הרובד החברתי הפוליטי) דרך העיצוב של המסעדה, שכללו תמונות הסטוריות וחפצים שנשארו איתם.

"המסעדה היא חוויה מאורגנת שמשתמשת בחומרי גלם של מרחב, מילים וטעמים, והופכת אותם לחוויה מקודדת של מבנים חברתיים. זו אינה סביבה ניטרלית אלא אווירה מבושלת ומתובלת במסרים ובמצב של במצב של קונפליקט, הזירה הקולינרית עשויה גם לשקף את יחסי הכוחות בין קבוצות"[5]

5-עמרם, עזרי. אינטימיות ולאומיות במסעדה הפליסטנית בישראל: עין חוד, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2014, 404.

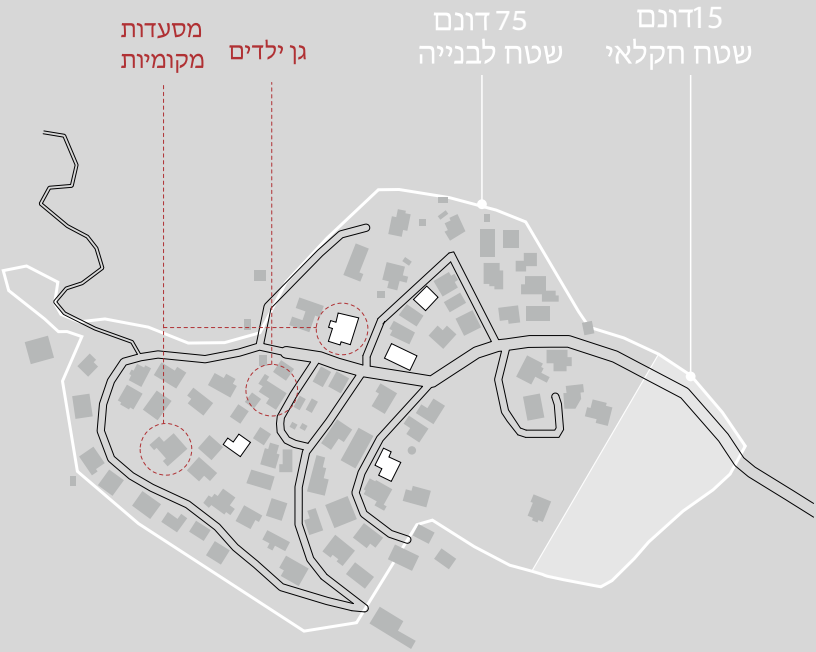

80 דונם

300 תושבים

24 מ״ר לאדם

עבודות כפים

מבנים הכפר

מבנים הגלעין

מוקר: צילום שירין סעד דואהרי, 01/2023

מבט כללי

מבט מרחוק, דרך גדר

גן הילדים המרכזי

מרפאת קופת חולים

אולם המרכז הקהילתי (בגלל)

אולם הנישואין

מבט מבפנים, לעבר הכניסה

מבט מבפנים, לעבר המרפאה

מוקר: צילום שירין סעד דואהרי, 01/2023

ניתוח מרחבי | המעבר

כפר עין חוד המקורי אכלס תושבים בעלי חומלה אחת - אבו היג'א, המורכבת מ 5 משפחות, שאחת מהם רק שרדה (משפחת עבד רחמאן) והצליחה לשאר בתוך גבולות המדינה והקימה את הכפר עין חוד החדש.

מיפוי בוחן את המעבר של בתי המשפחת אבו חילמי (משפחת עבד רחמאן), את מיקום הבית המוקרי לעומת הבית הנוכחי.

מתוך המיפוי ניתן לראות שהמעבר של הבתים שמר על אותו יחסי שכינות ביחס למיקום המסגד שנמצא במרכז שני הכפרים. דבר זה מעיד על ניסיון של שחזור המרחב שנלקח מהם.

העץ המשפחתי של כפר עין חוד המקורי

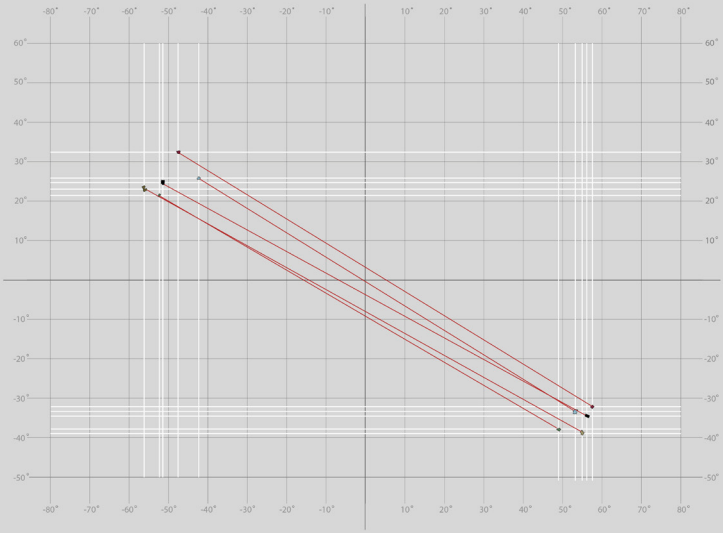
-80°
-70°
-60°
-50°
-40°
-30°
-20°
-10°
10°
20°
30°
40°
50°
60°
70°
80°
60°
50°
40°
30°
20°
10°
-10°
-20°
-30°
-40°
-50°

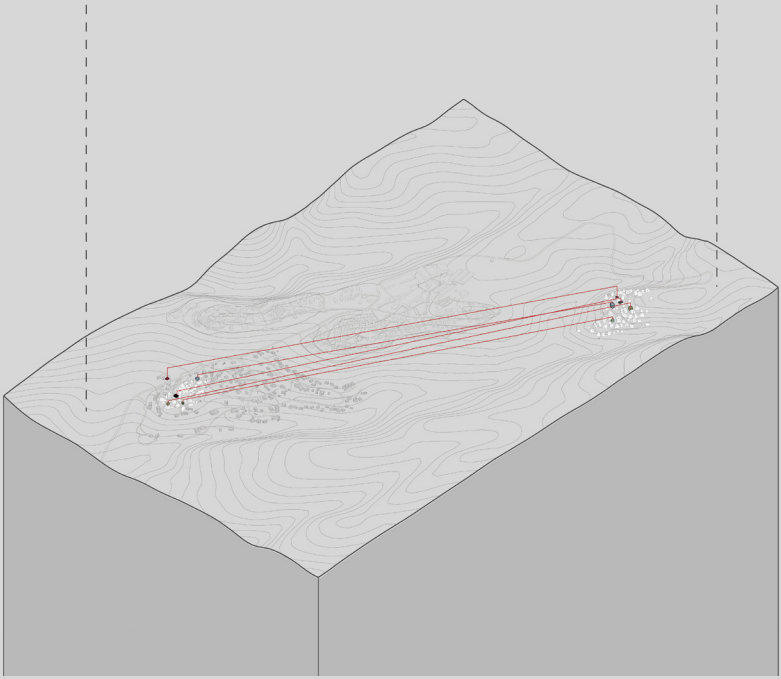

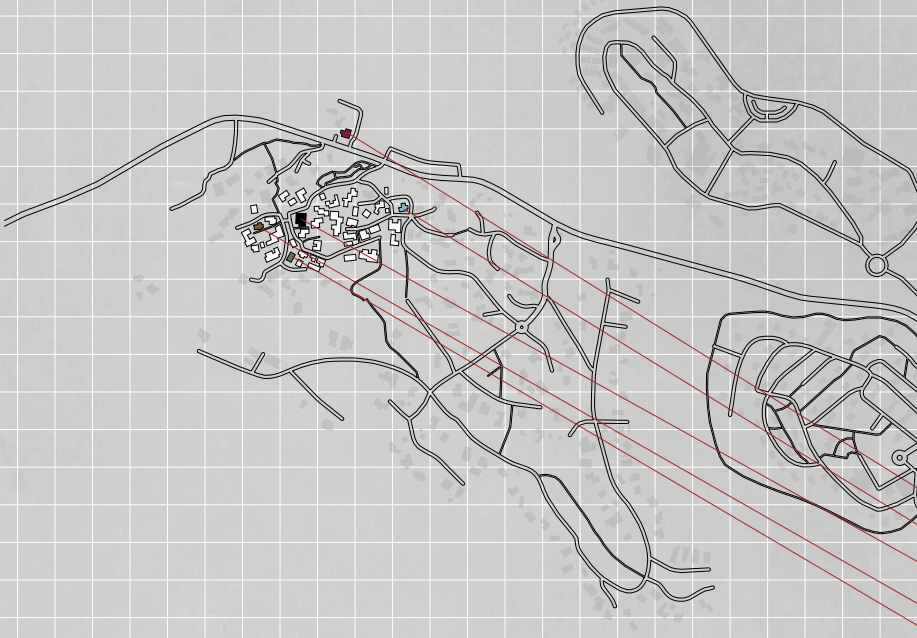

עמדה | כלפי המרחב

היטל במקום המשך

עין חוד, עין הוד, ועין חוד החדשה הינם שלושה כפרים נפרדים במרחב ובזמן, אבל הסיפר שלהם הוא אחד. בכפר האמנים עין הוד, שהבתים שלו היו שייכים לכפר הפלסטיני עין חוד עד שנת 1948 ,שאינו חי היום אך עדיין קיים במרחק קילומטרים בודדים ,מתוך רצון ,שייכות ותקווה של תושביו המקוריים וצאצאיהם (כפר עין חוד החדש).

אחרי הנכבה, עין חוד נלחמה על קיומה בארץ ועמדה בפני אתגרים שגרמו לה לוותר על חלק גדול מהתרבות שלה כגון: שטחים חקלאיים (כמקום פרנסה ובלוי) ,טיפולוגית בנייה, בתי מלאכות שונות, נגישות והקשר סביבתי. אולם היא הצליחה לקחת איתה למיקום החדש שלה את הזהות המעוותת שלה, אבל הביטוי הפיזי והערך הארכטקטוני נשארו לטובתה של עין הוד.

היום עין חוד הוא כפר נטול תשתיות עירוניות בסיסית כמו מים וחשמל, מוגבל בשטחי התפתחות ,מחסור במרחבים ציבוריים ובניה לא חוקית. למרות שעין חוד אמורה להיות המשך לעין הוד, היא עומדת היום כצל שבור ,רחוק ומנותק.

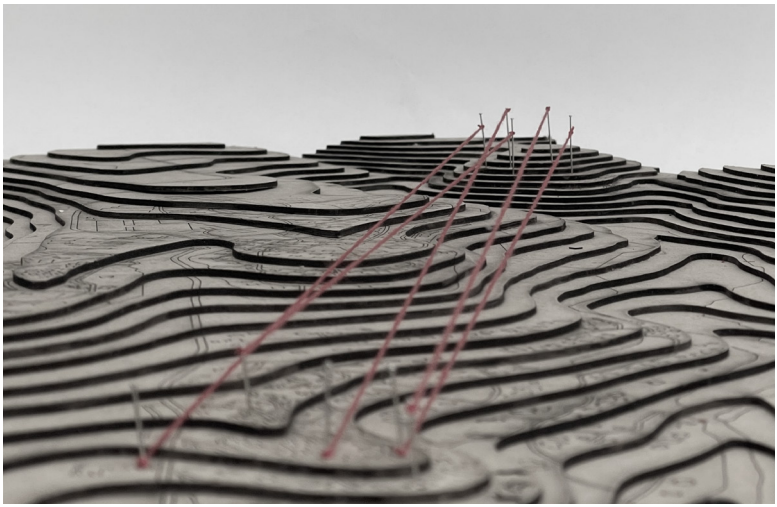

חזון

חשיפה והנכחה

לאור זאת, ההתערבות מבקשת ליצר מערכת ציבורית בתווך בין שני הכפרים , אשר מנכיחה ועובדת למען הכפר עין חוד. המערכת הינה דו כיוונית כלומר היא חושפת את הסיפור ללא הבדל מנקודת ההתחלה.

מטרת התערבות :

1. לחזק את מעמדו של הכפר עין חוד
2. לחשוף את האמת/סיפור של המקום
3. החזרת 100 דונם שננטשו

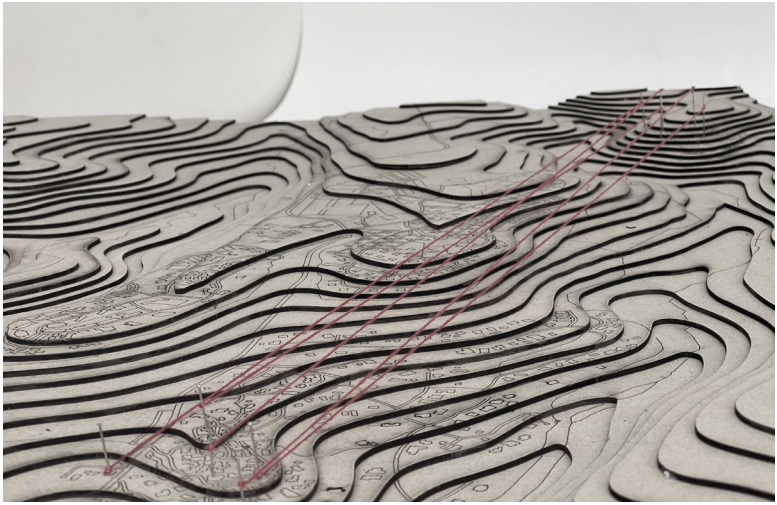

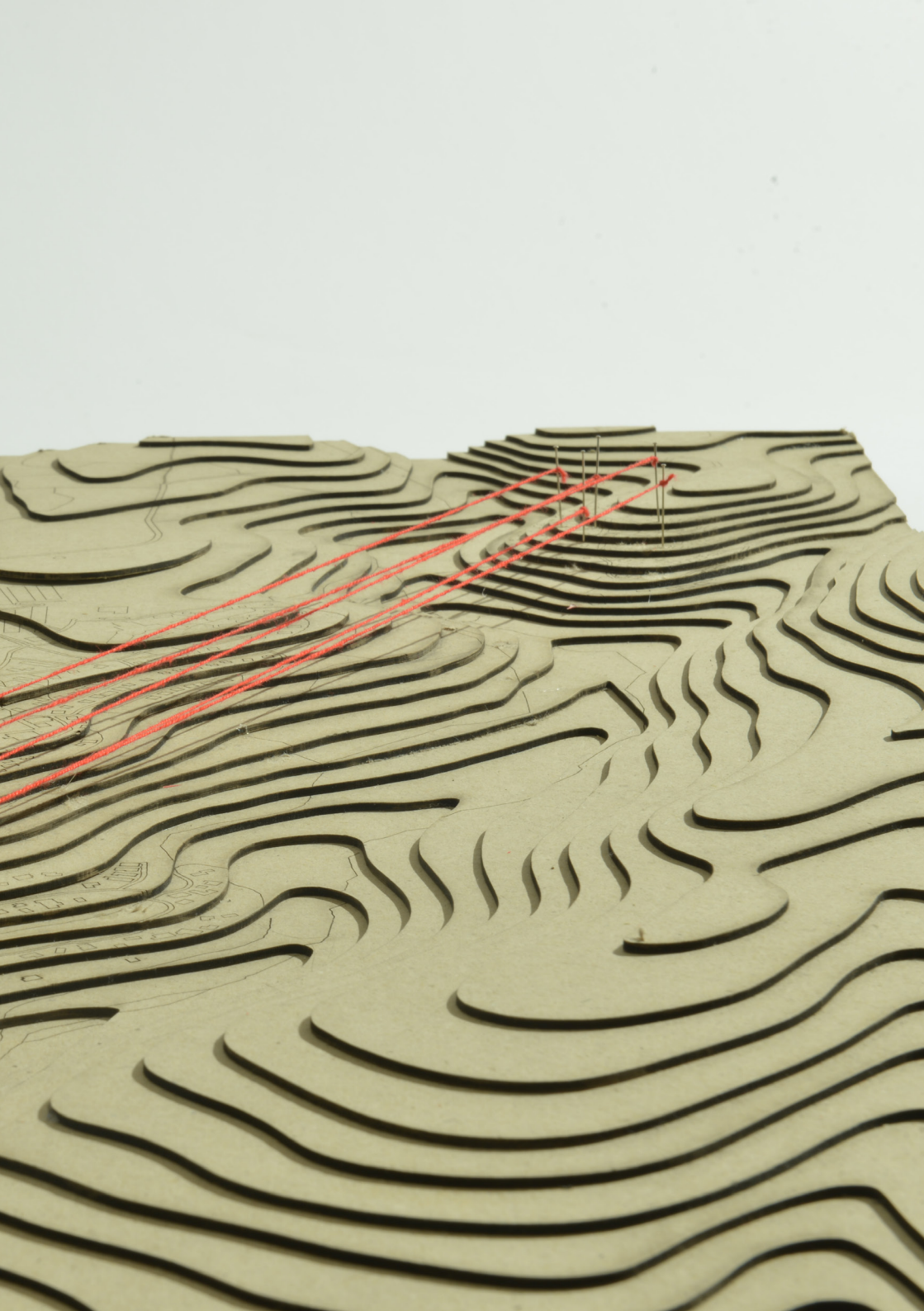

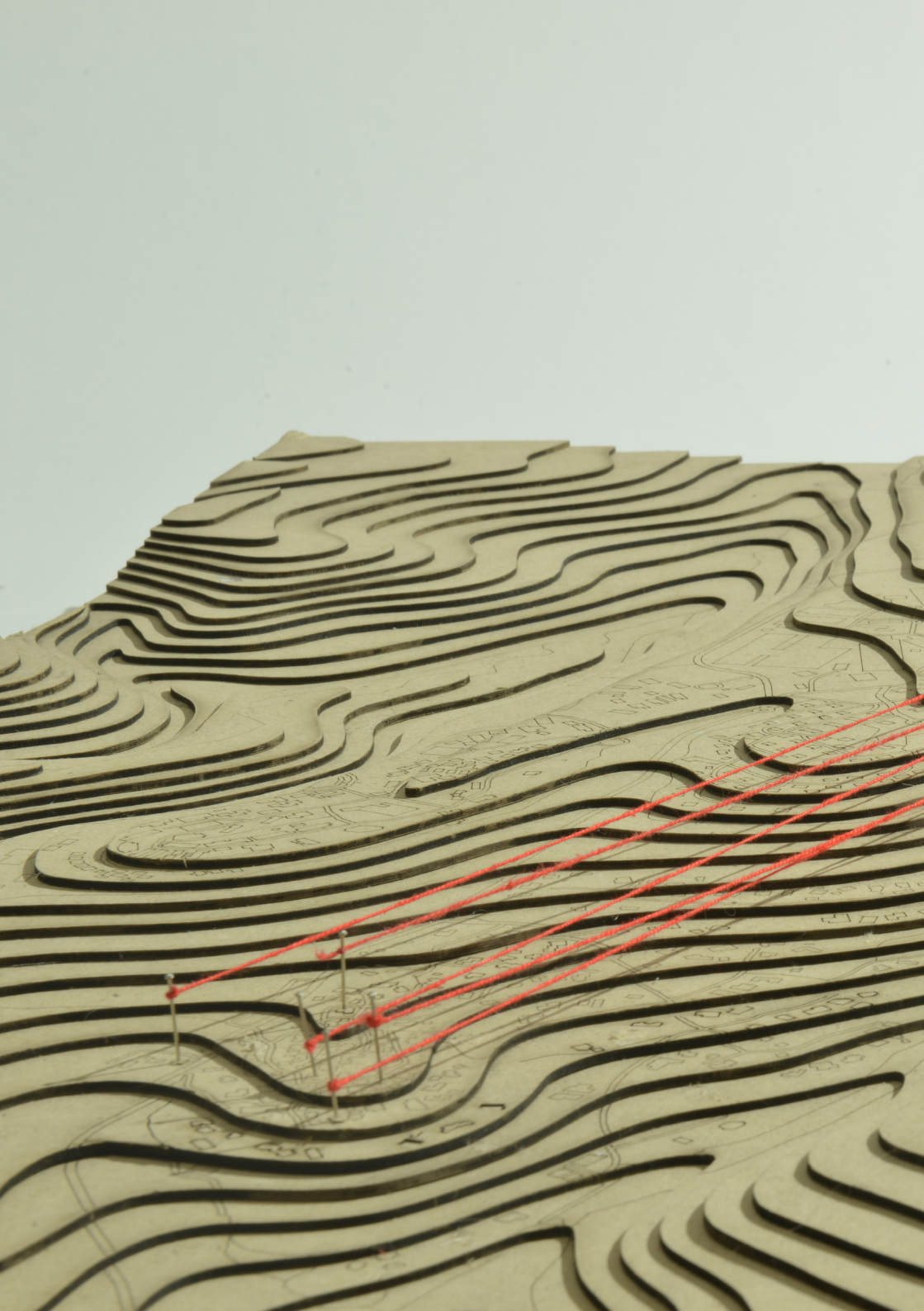

התערבות | אסטרטגיות התערבות

אסטרטגית ההתערבות מתבססת בעיקר של שני גרידים המהבים את הביסיס לאופי המערכת הציבורית של המבננים.

הגריד הראשון הוא הגריד אופקי שקבל השראה מקווי המעבר של השפחות. על אותו גריד המבננים של המערכת הציבורית ימוקמו. כל מבנן מהווה שטח השפעה וסימון של טירטוריה שמשיכת אותו בחזרה לכפר עין חוד כדי להשלים את 100 דונם שאיבדו.

שטח ההשפעה של כל המבננים יחד מהווהים רצף של מסלולי הליכה בין שני הכפר. בנוסף לכך אותפ שטחים יאופיינו מהסביבה על ידי פיתוח שטח שתואם את השפה האדרכלית של המבננים.

הגריד השני הוא הגריד אנכי המחלק את המרחב לתחנות רגשיות של ניתוח הסיפורים של תושבי הכפר המקוריים והתיחסות להיסטוריה והתפתחות המרחב. ניתן לראות שהגריד מחלק את האזור לחמיש שדות בעלי כותרות על של: בית, ניתוק, תיווך, הד וכמיהה.

הכפר המקורי (גלען כפר עין הוד) נחשב לשדה בעל כותרת בית.
ההתחרבות של כפר עין הוד -שדה הניתוק, קיבוץ ניר עציון - שדה התיווך, לאחר מכן המרחב בין ניר צעיון לכסר עין חוד - שדה ההד ולבסוף כפר עין חוד - שדה כמיהה.

אותם שדות כללו בתוכים את המבננים אשר כל שדה משפיע על אופי האדרכלי של המבננים שנמצאים התחומו. כלומר השדות משפיעות על ארגון, מרווחים ותנועים בית החללים בתוך המבנן.

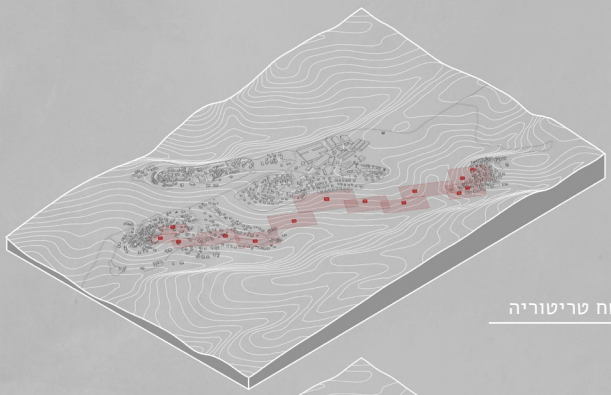

שטח טריטוריה

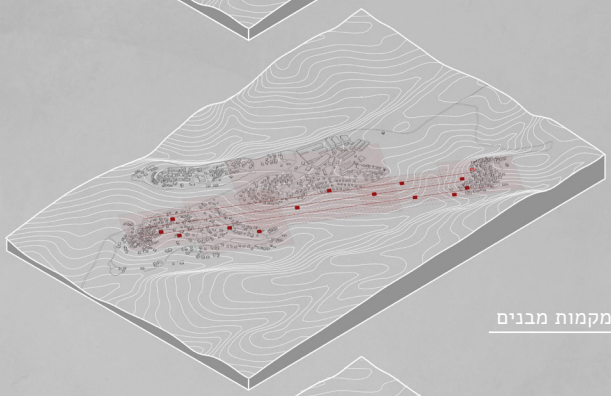

התמקמות מבנים

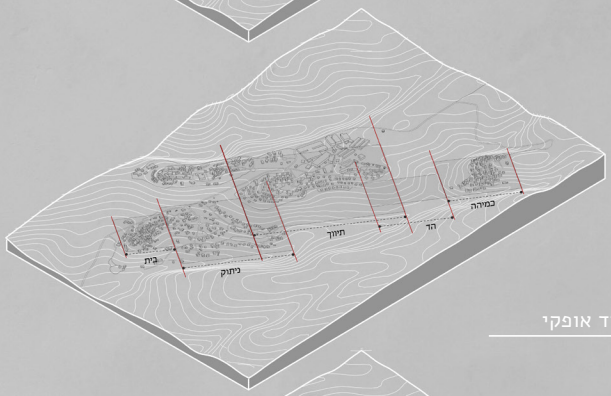

גריד אופקי

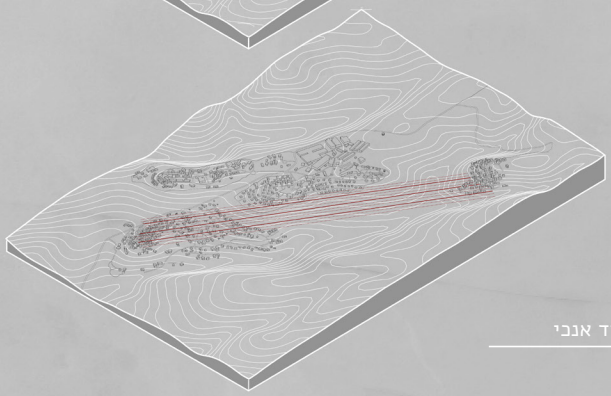

גריד אנכי

התערבות | מצב מוצע

תוכנית סביבה 1:5000

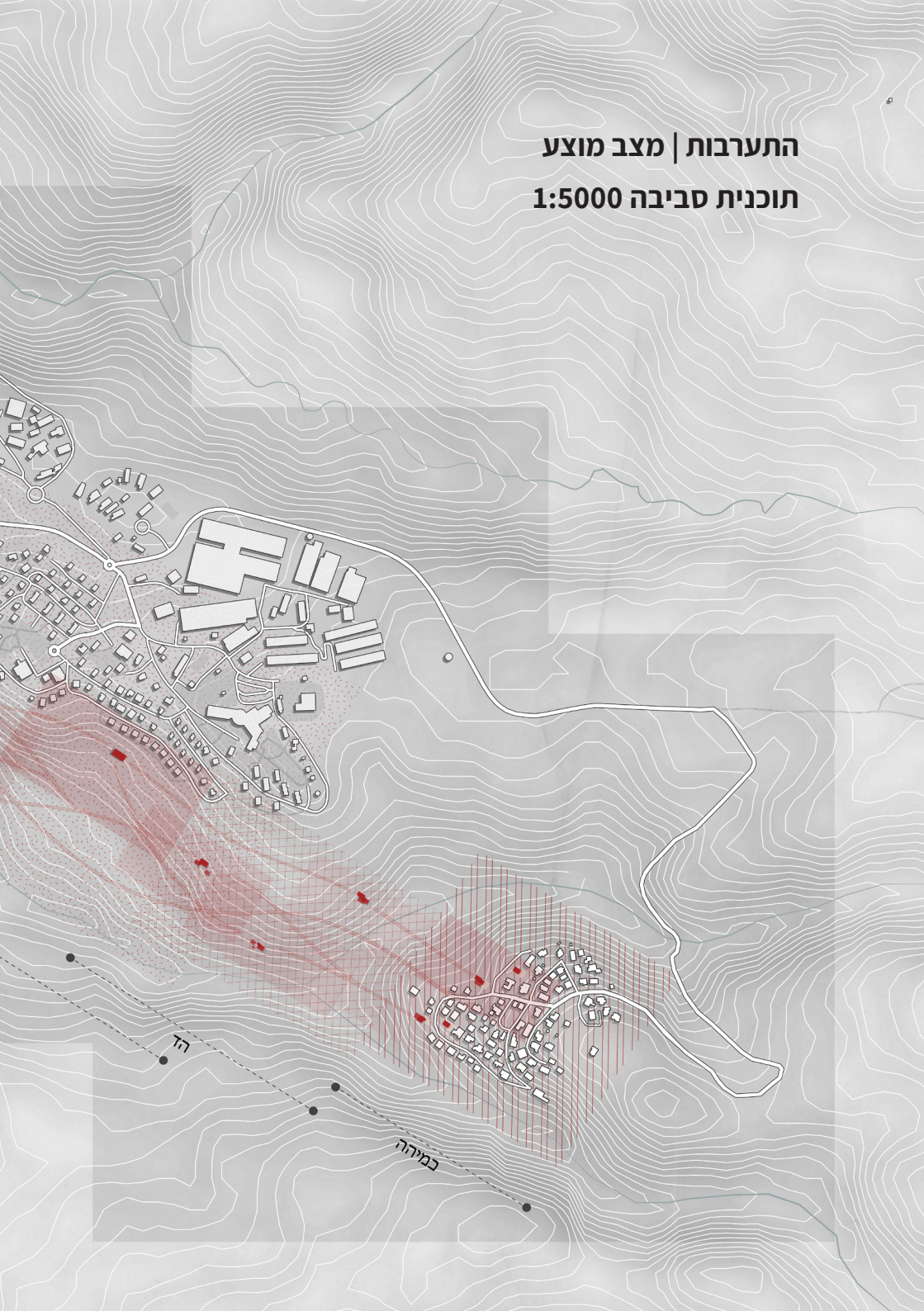

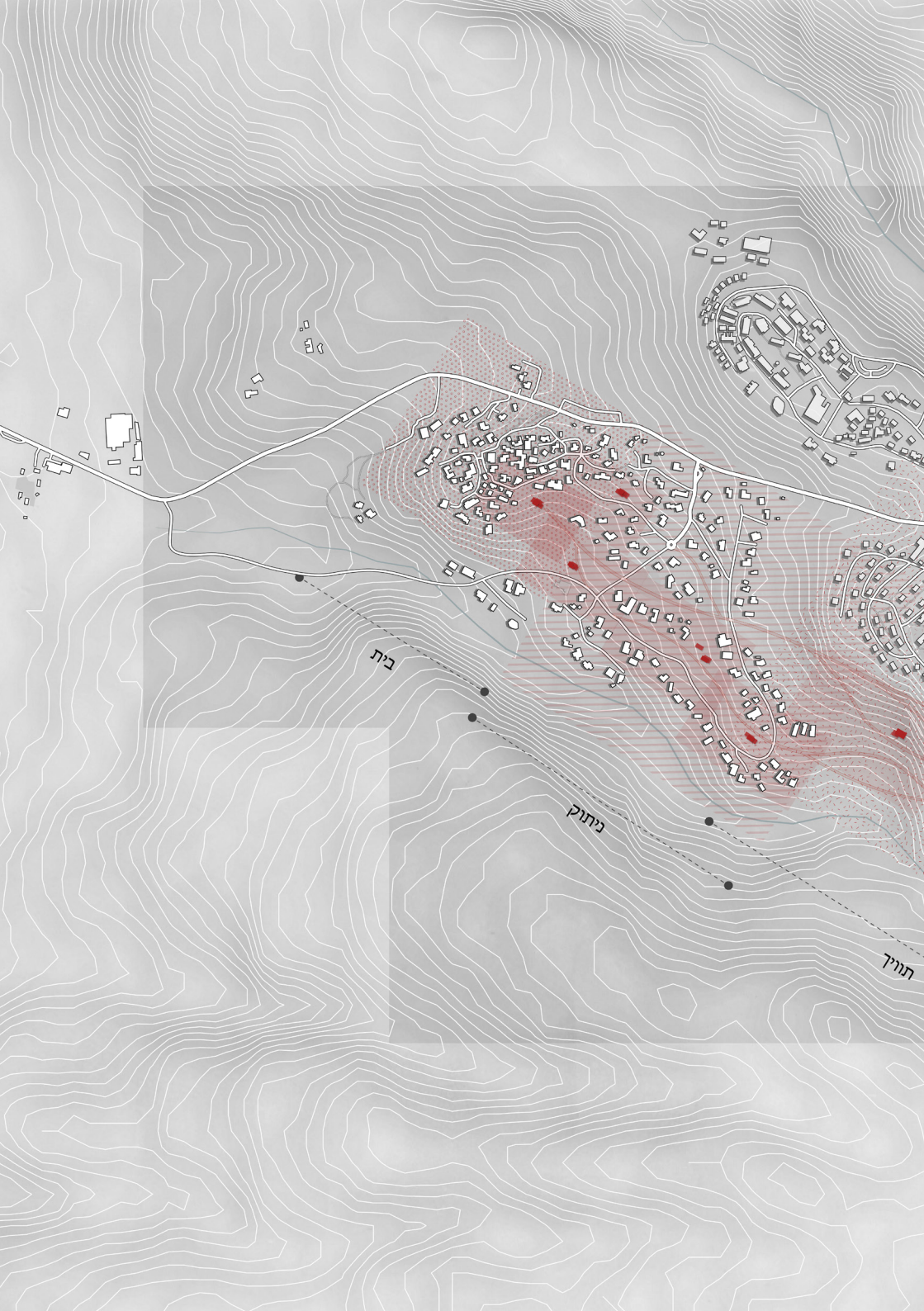
בית
ניתוק
תוויך

התערבות | מצב מוצע

חתך עירוני 1:5000

התחך מראה את היחס בין המבננים לבין הטיפוגריה וקווי מבט
המקשרים בין שני הכפרים, אשר מיצר מערכת ציבורית מגוונת וחוייתית.

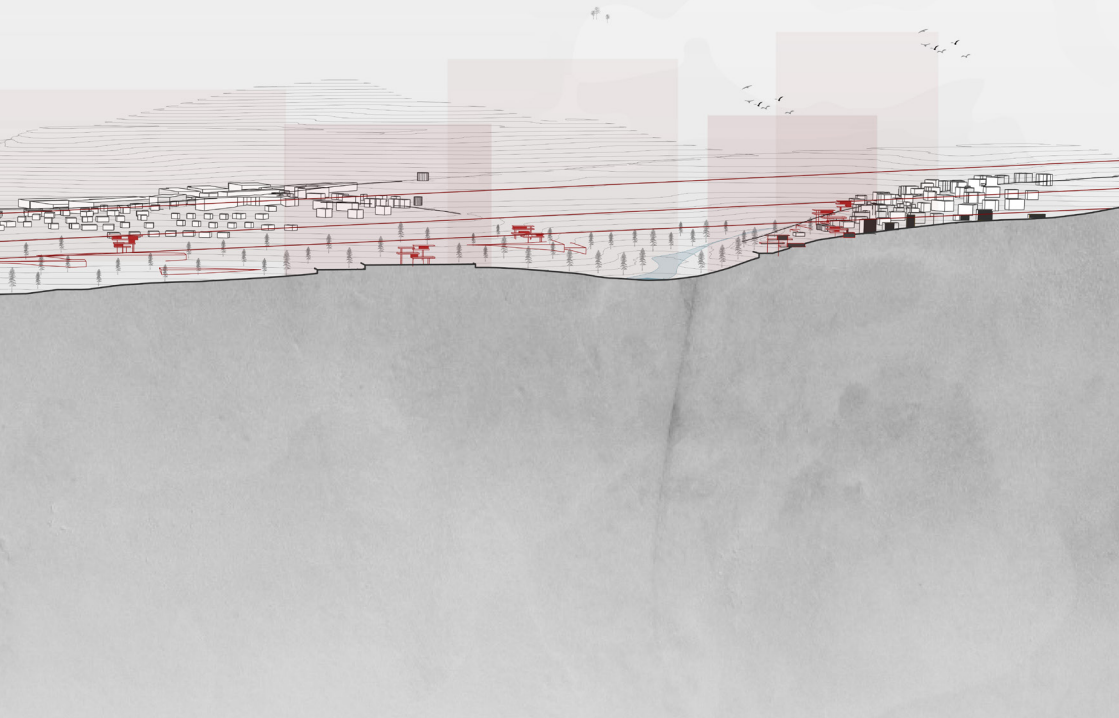

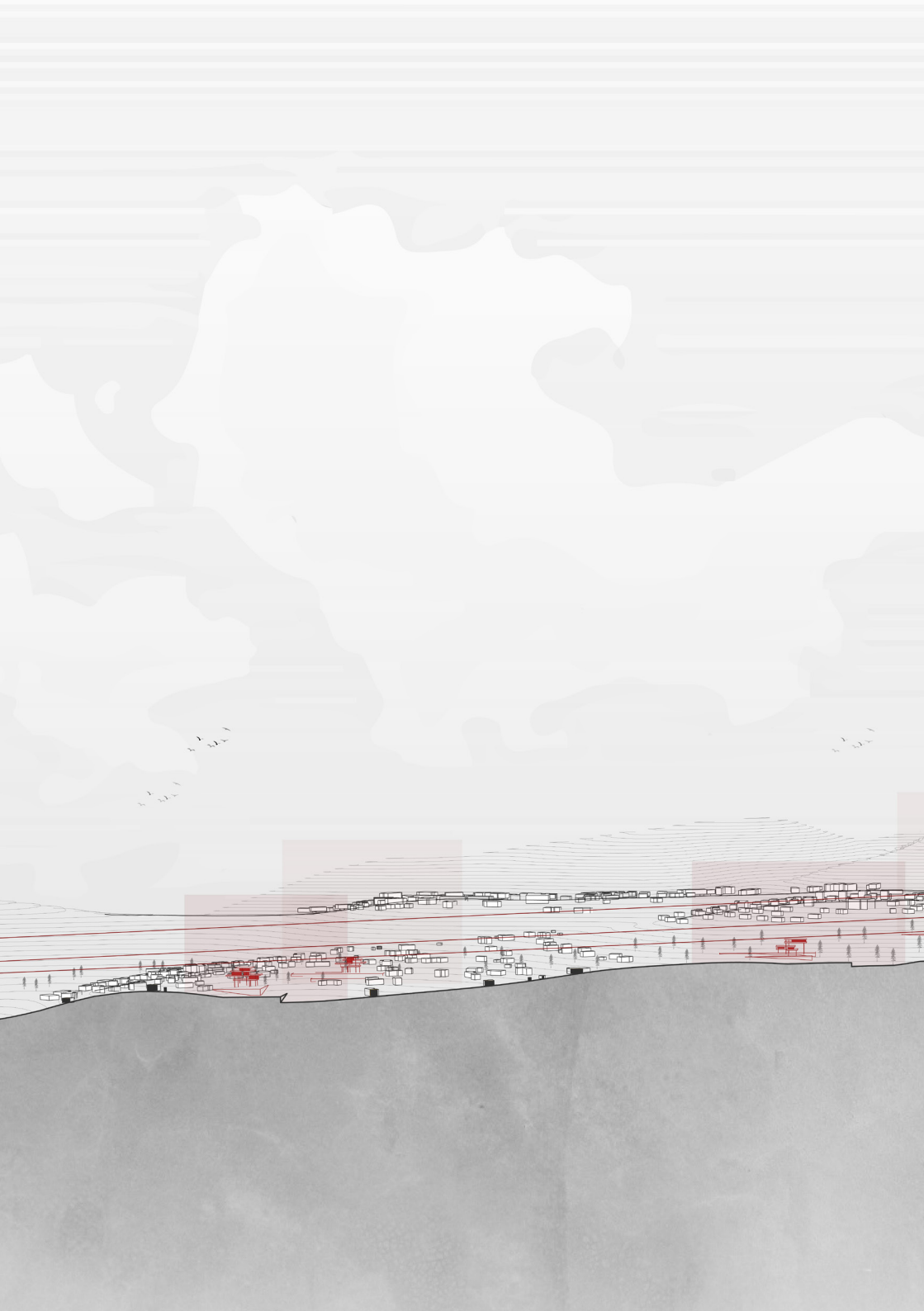

התערבות | שפה אדרכלית

משטחים | קירות | עמודים

השפה האדרכלית הנבחרה לעיצוב המבננים היינה נגיעה מנימאלית בקרקע באמצעים עמודים אשר מרממים את החללים לגובה, במטרה שיעלו ויבלטו מעל עצי הברוש שננטעו במרחב.

ההגבה של המבננים הגיעה בשראת מנורת הארוכה והדקה של המסגד בכפר עין חוד (לא הייתה קימת במסגד בבכפר עין חוד המקורי) המסמנת גם נקודת ציון על קיום הכפר לעומת המאמצים להעלים אותו.

בנוסך לשימוש בעמודים, השפה שבה נוצרו החללים של המבננים הינה דרך ההזות של משטחים מלבניים ארוכים יחד עם קירות כדי לשמור ולהדגיש את הכוייניות אל עין הוד.

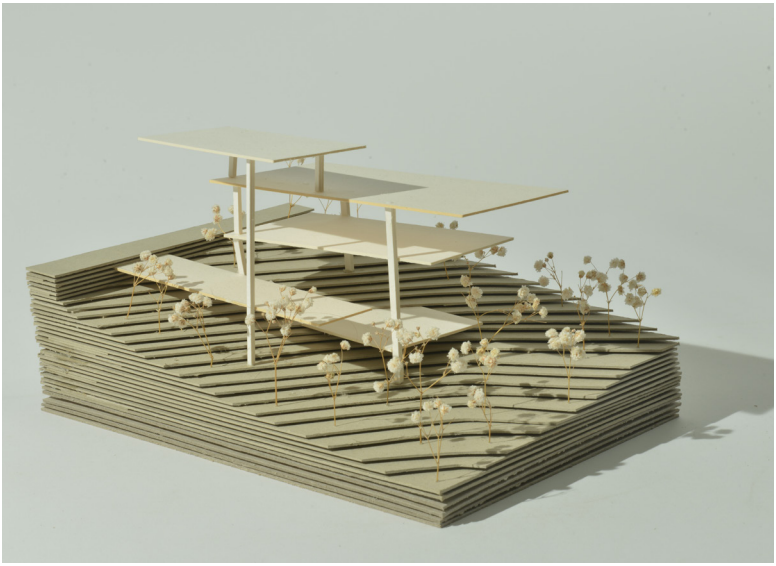

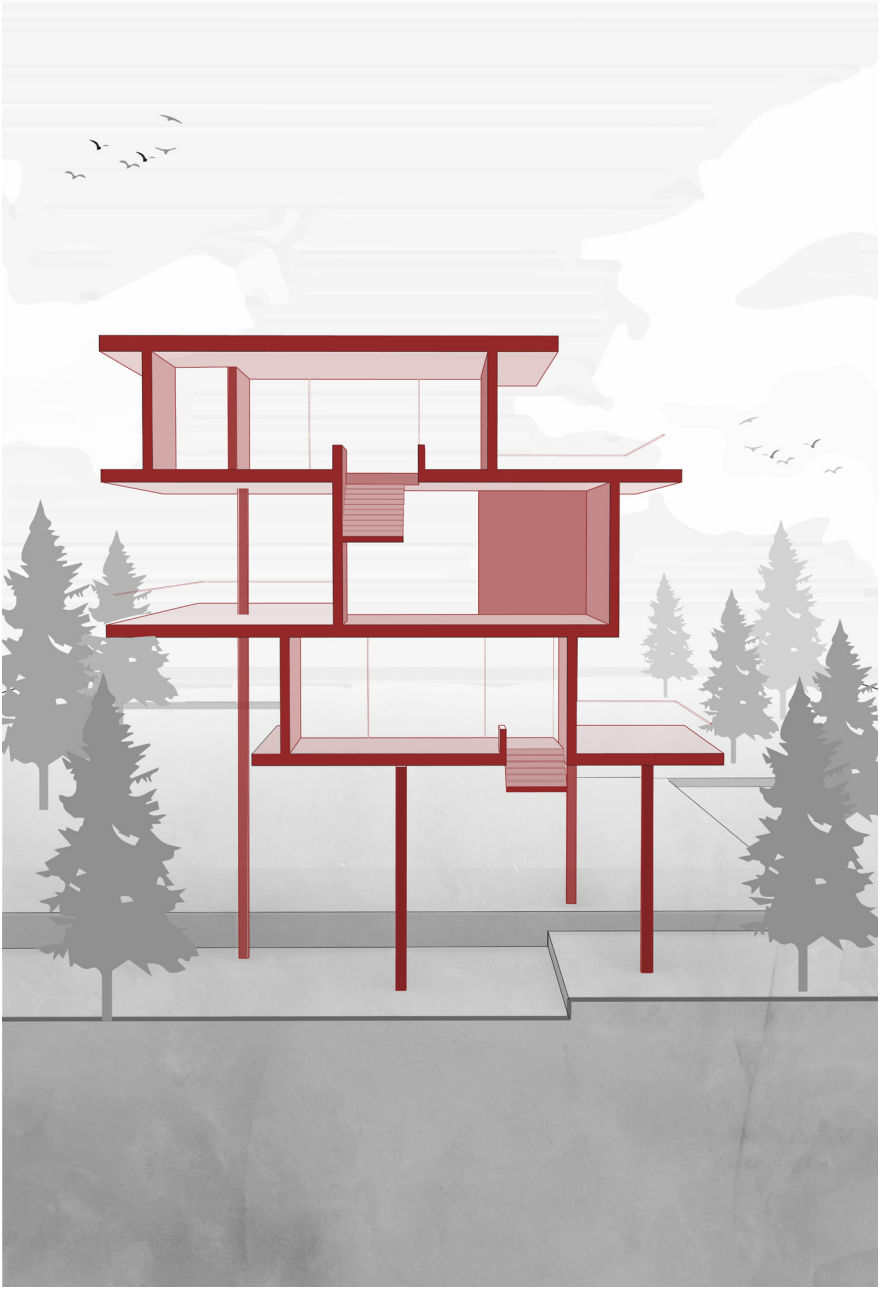

התערבות | קטלוג המושגים

המושגים אשר נבעו מתוק החלוקה אוסקית של מרחב לפי הפרשנות האישית יחד עם סיפורים של תושבי הכפר.

אותם מושגים קיבלו ביטוי והתייחסות בעיצוב האדרכלי של המבננים הממוקמים באותו מקע (כמיהה / הד / תיווך / ניתוק / בית). למשל המבננים שנמצאים במרחב הכמיהה ניתן לחוות דרך החתך שלו את ההתחלה של הניתוק מהקרקע אל כיוון עין הוד.

ניתן לראות דרך החתכים השונים ללמטה את הדו שיח בין המושג לעיצוב המבנן והטיפוגרפיה.

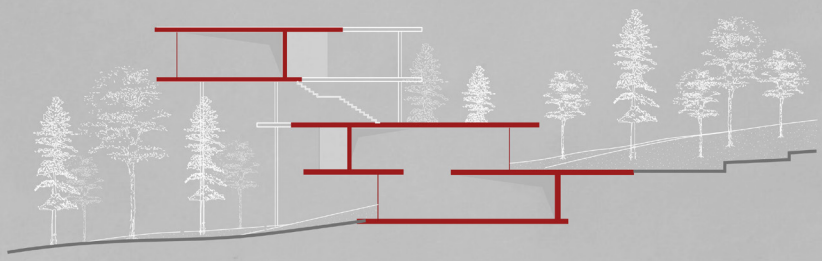

כמיהה

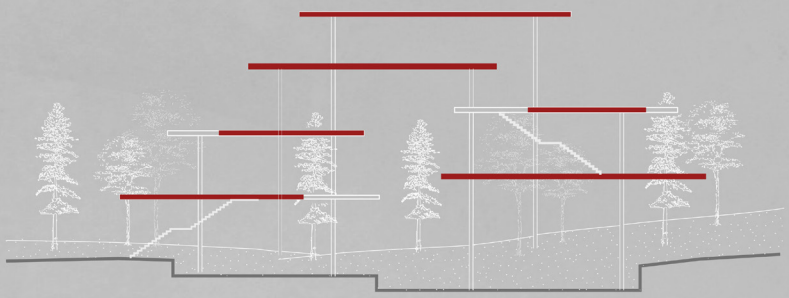

הד

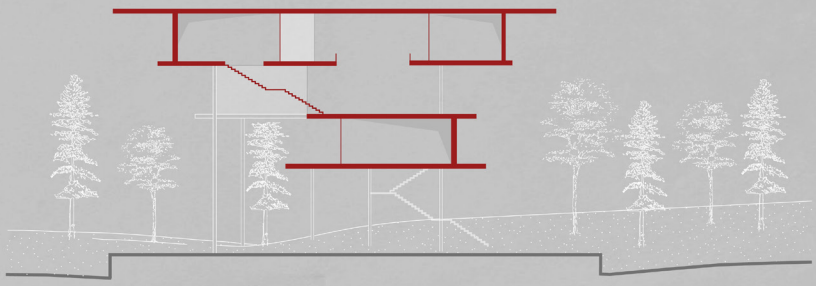

תיווך

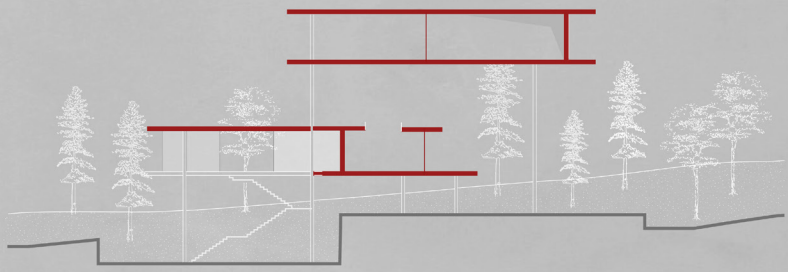

ניתוק

בית

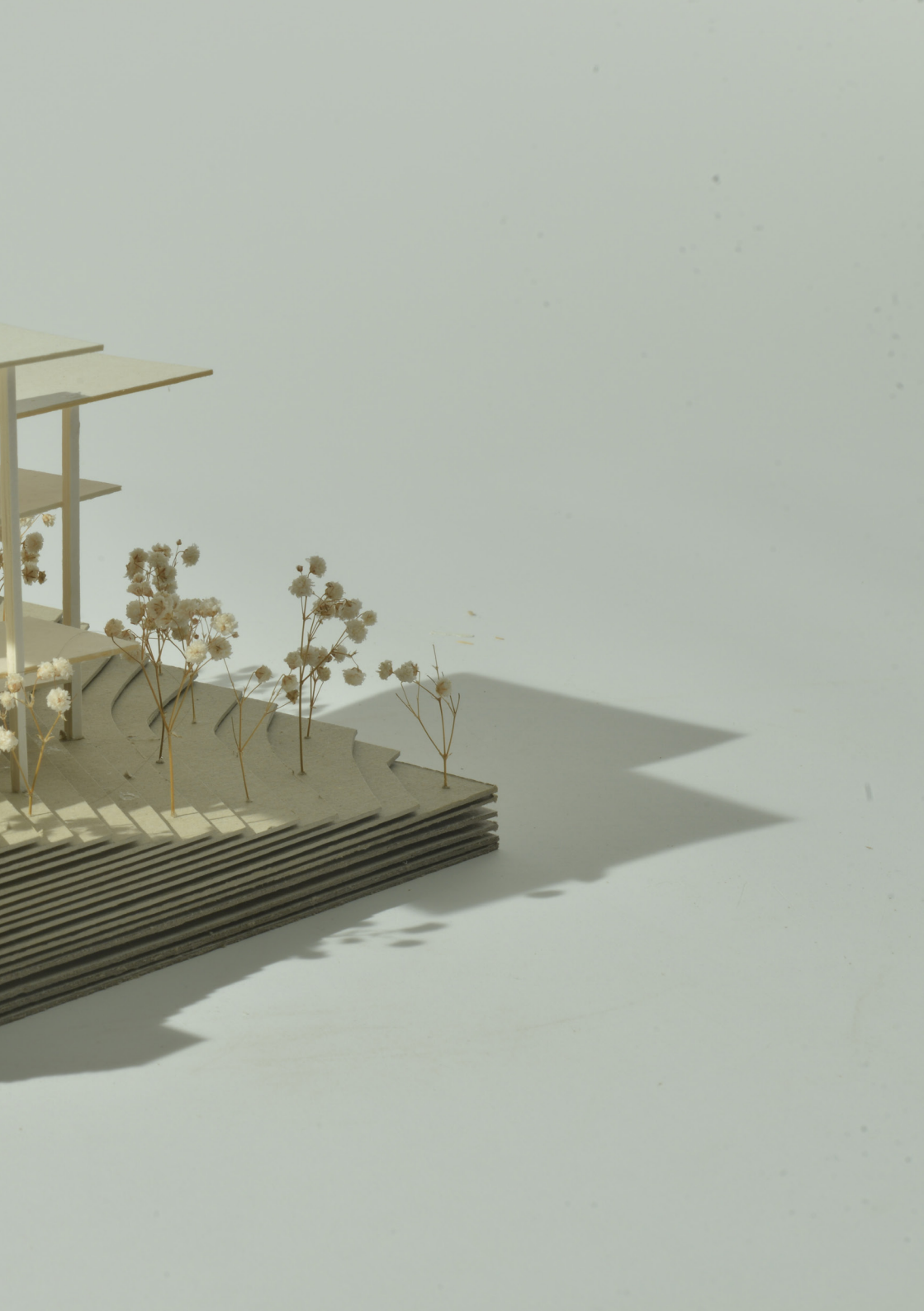

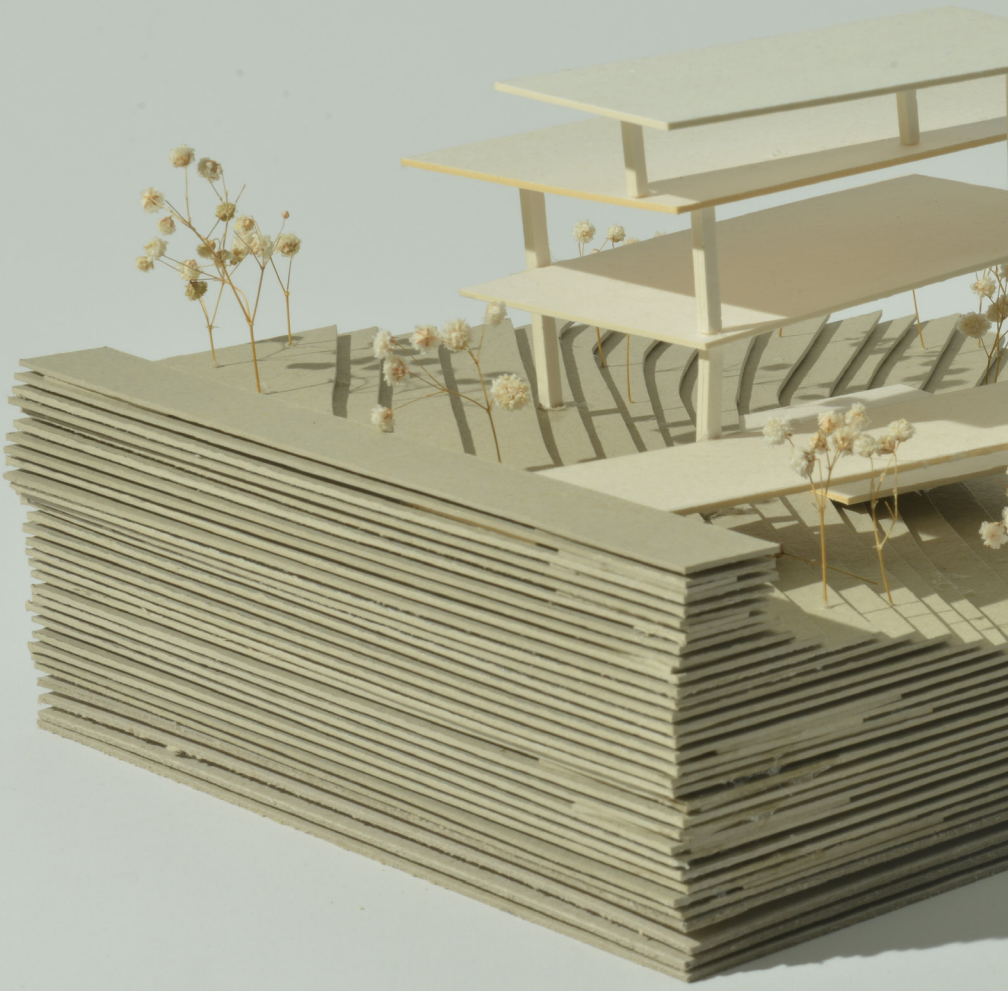

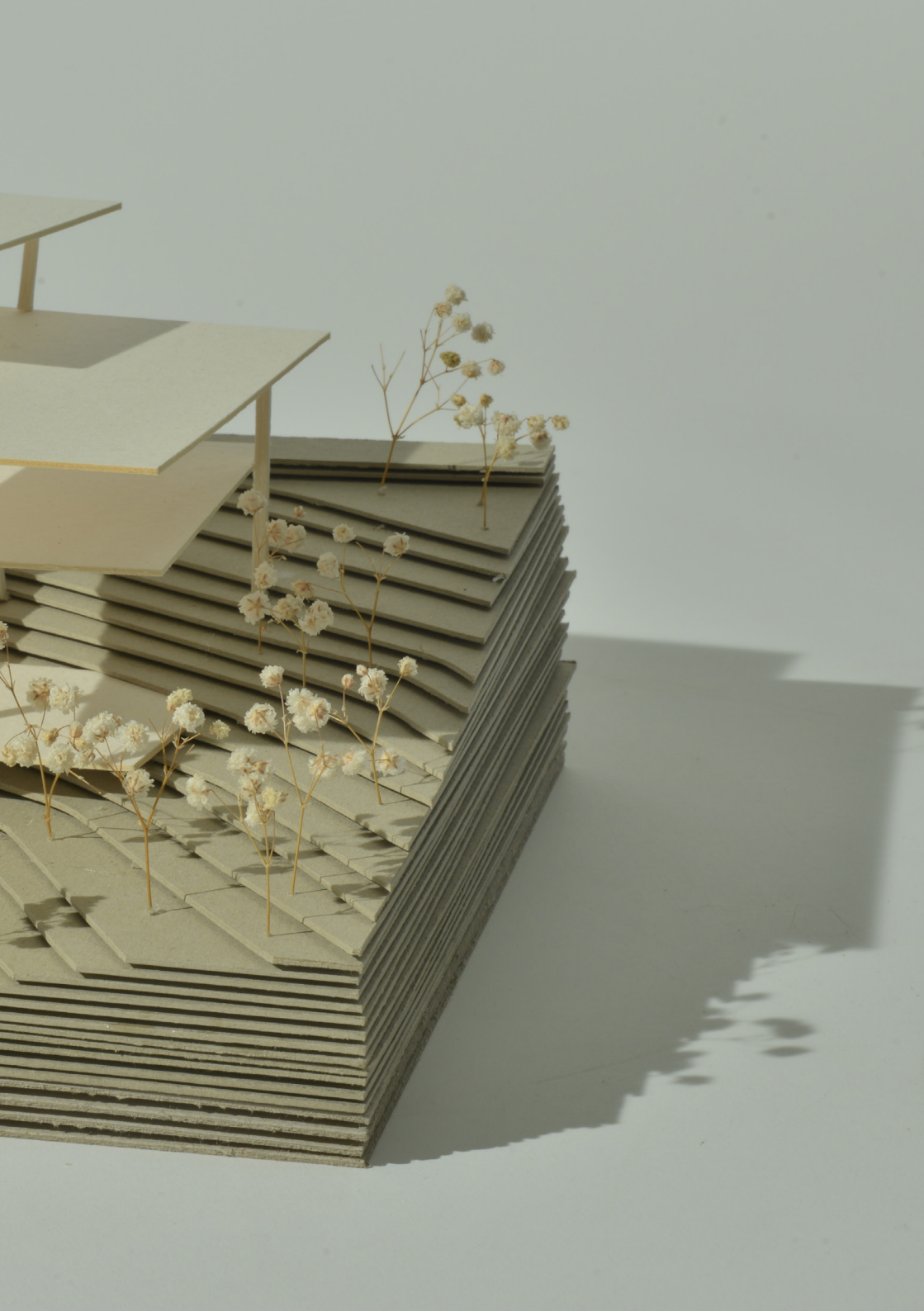

התערבות | תוכניות

תכניות של שתיי הקצוות של ההתערבות , כפר עין חוד מול כפר האומנים עין הוד

תכנית סביבה מצב מוצע | כפר עין חוד | 1:500

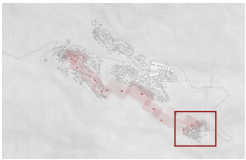

תכנית קומת קרקע מצב מוצע | כפר עין חוד | 1:250

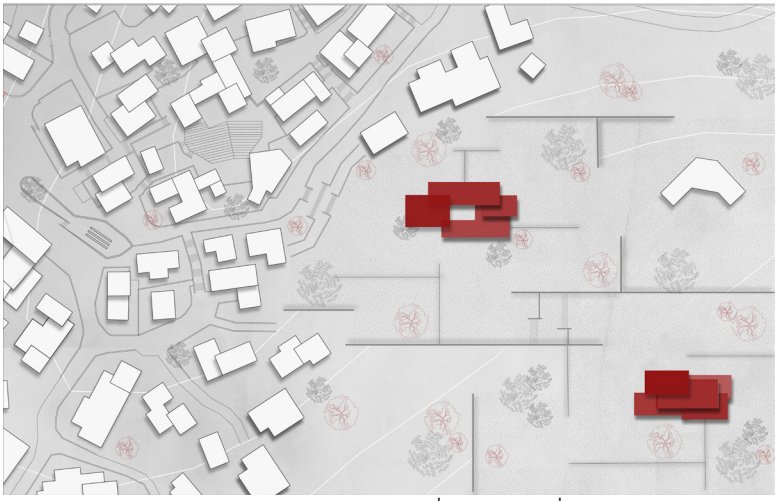

תכנית סביבה מצב מוצע | כפר עין הוד | 1:500

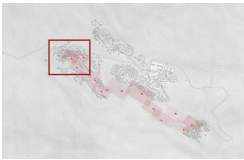

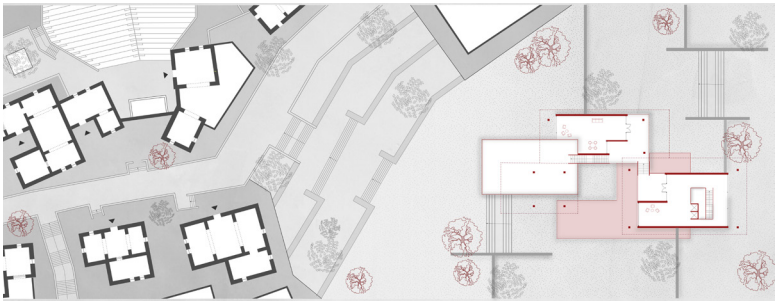

תכנית קומת קרקע מצב מוצע | כפר עין הוד | 1:250

התערבות | מצב מוצע

חתך בכפר עין חוד 1:250

התחך מראה את המשך של המרחב ציבורי היחיד הקיים במרקם הכפר (מסעדות ביתית) דרך המערכת הציבוריות המוצעת, המתחילה בקשר הדוק עם הקרקע ואחר כך מתחליה להתנתיק אל כיוון הכפר המקורי עין הוד.

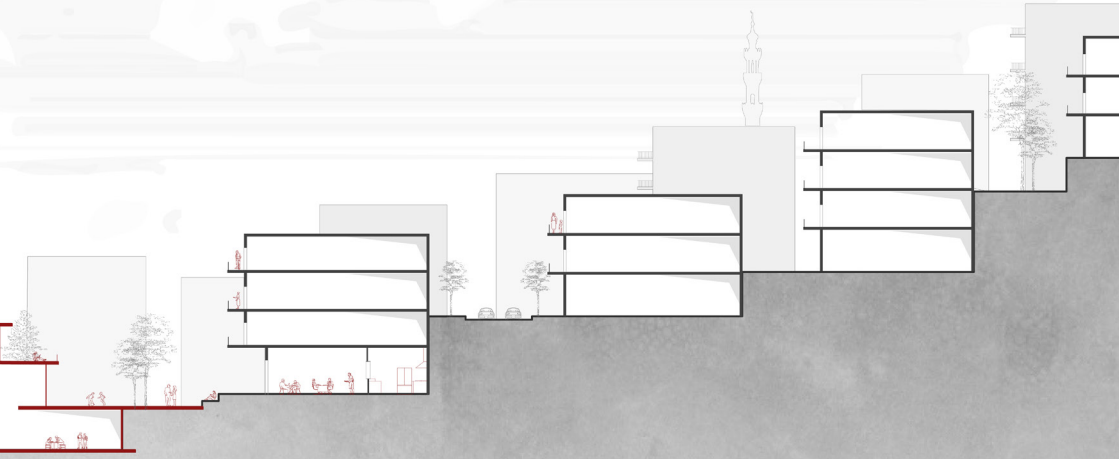

התערבות | מצב מוצע

חתך בכפר עין הוד 1:250

התחך מראה את המפגש בין המערכת הציבורים של המבננים וכפר עין הוד (הכפר המקורי). ניתן לראות את המתח שנוצר בחתך אשר המבנן אחרון לא מתמקם בתוך הכפר אלא נשאר מחוץ ומותיח את זרועותיו לכיוון מרכז הכפר כחללי תצפית.

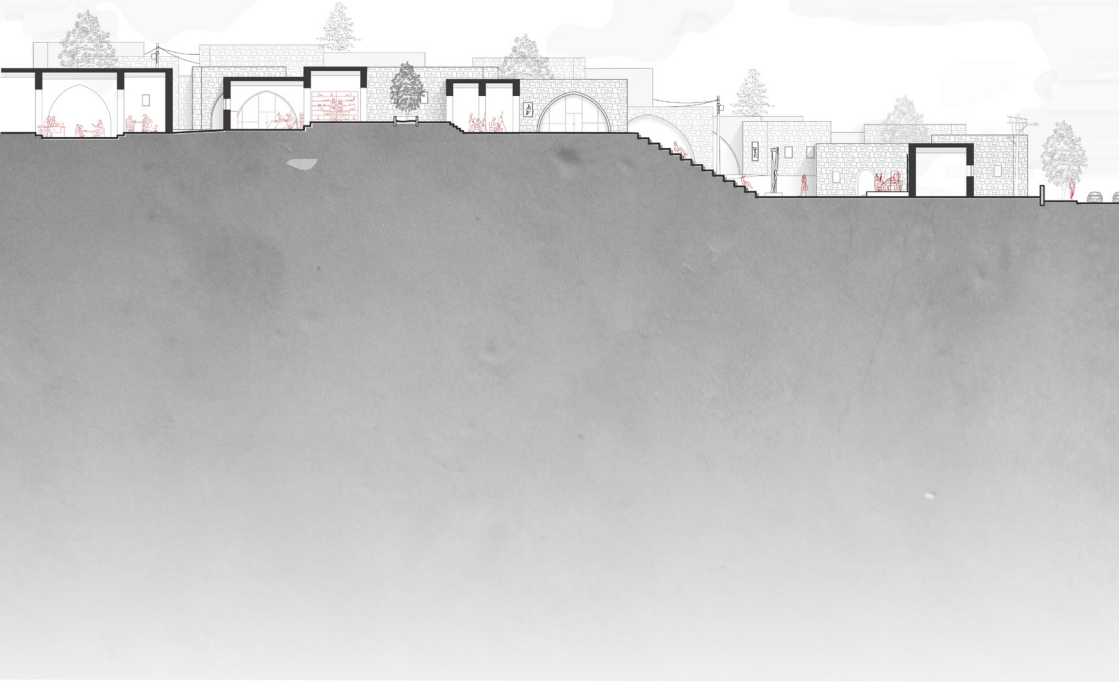

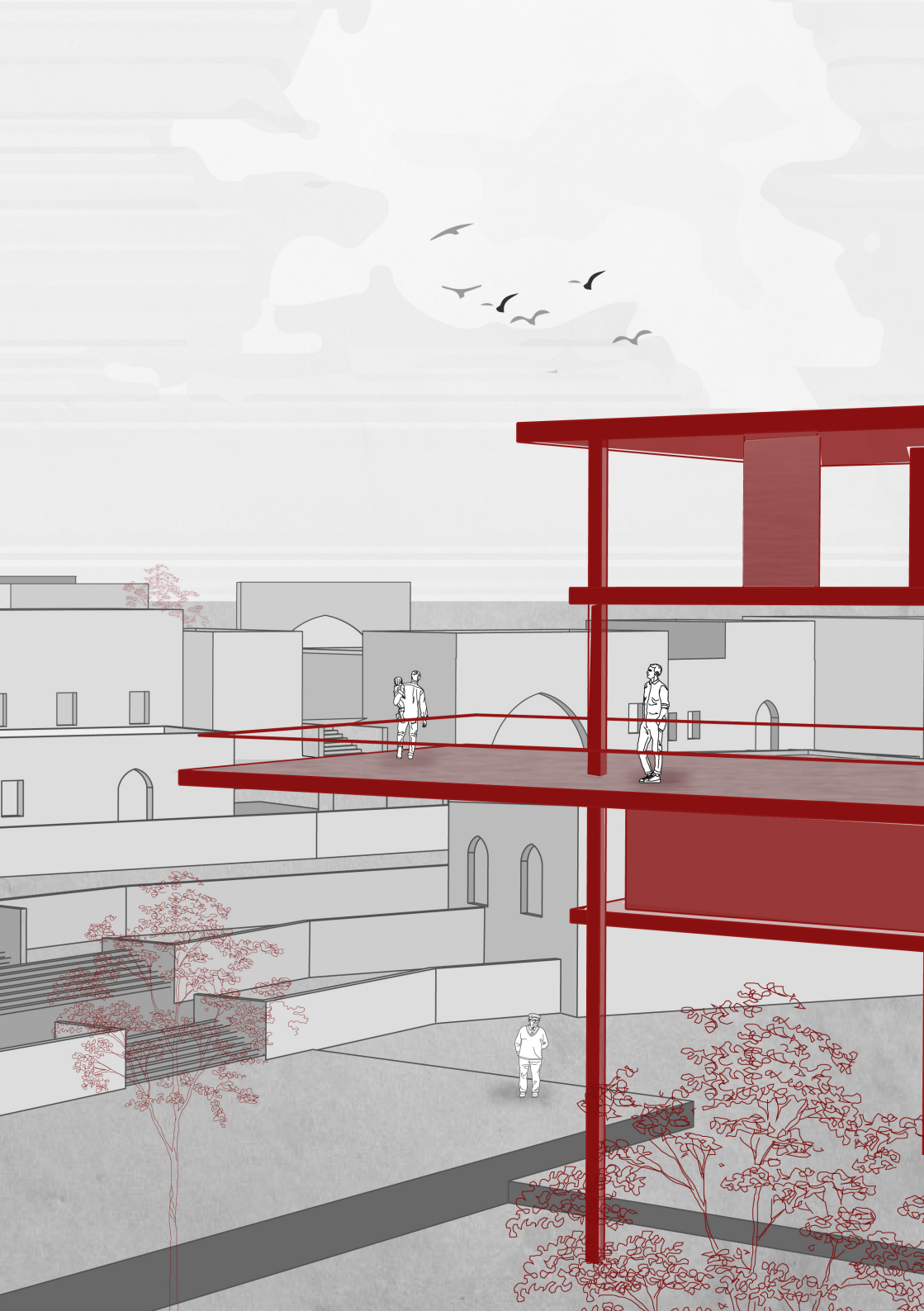

סיכום

לסיכום הפרויקט מנסה ליצר צעיקה בתוך המרחב כדי לחשוף עוד רובד מההטוריה של המקום, שלאורך השנים ניסו להעלים אותו.

הכפר עין חוד החדש שנוצר אחרי מנכבה שוכן ליד הכפר המקורי שלו (מרחב של 2ק"מ) בתקווה לחזור לשם. ההתערבות המוצעת מיצרת מהלך של תחנות רגשיות ציבוריים המהווהים מרחב מחבר בין שני הכפרים שניתן גם לחוות אותה משני הצדדים.

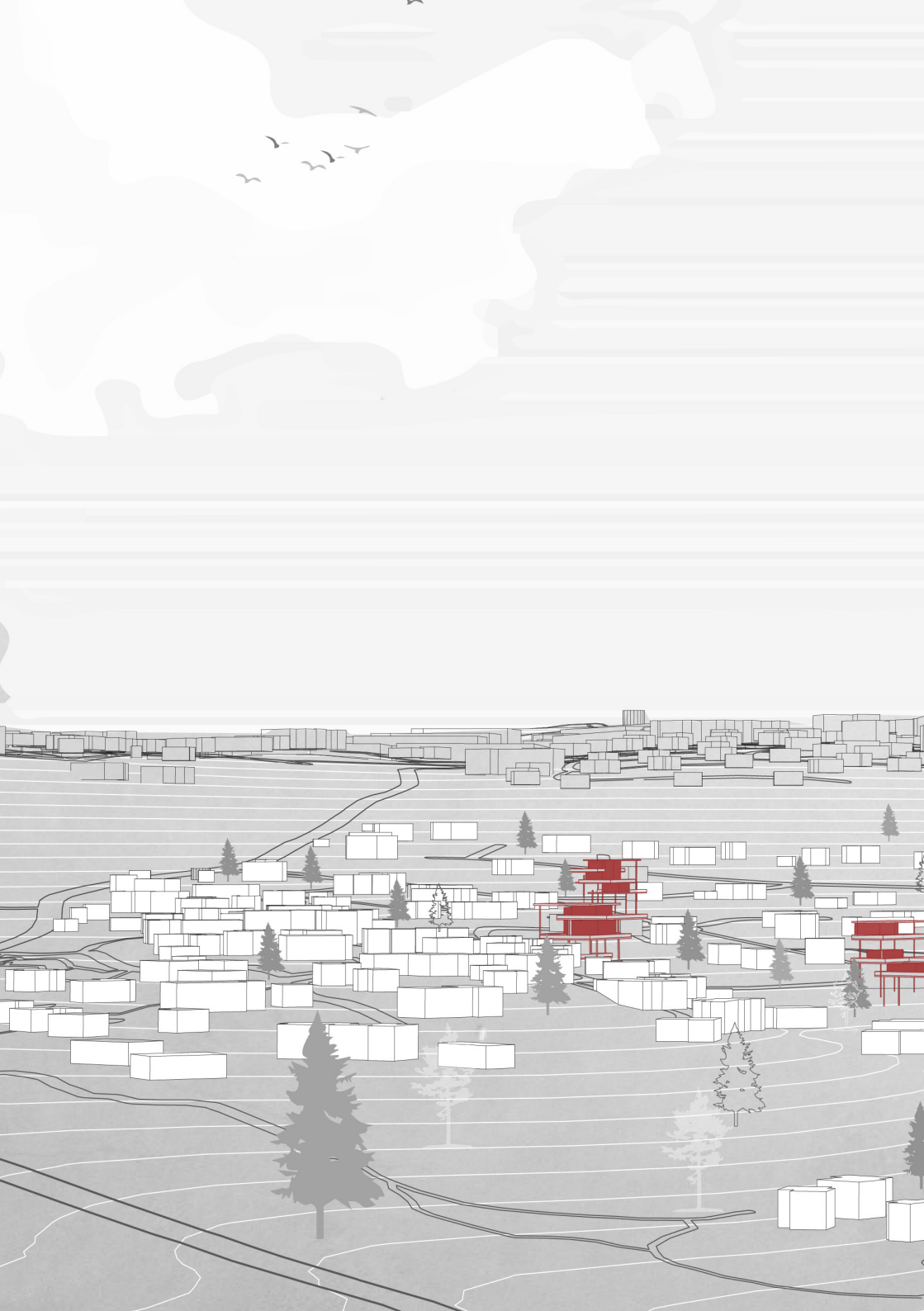

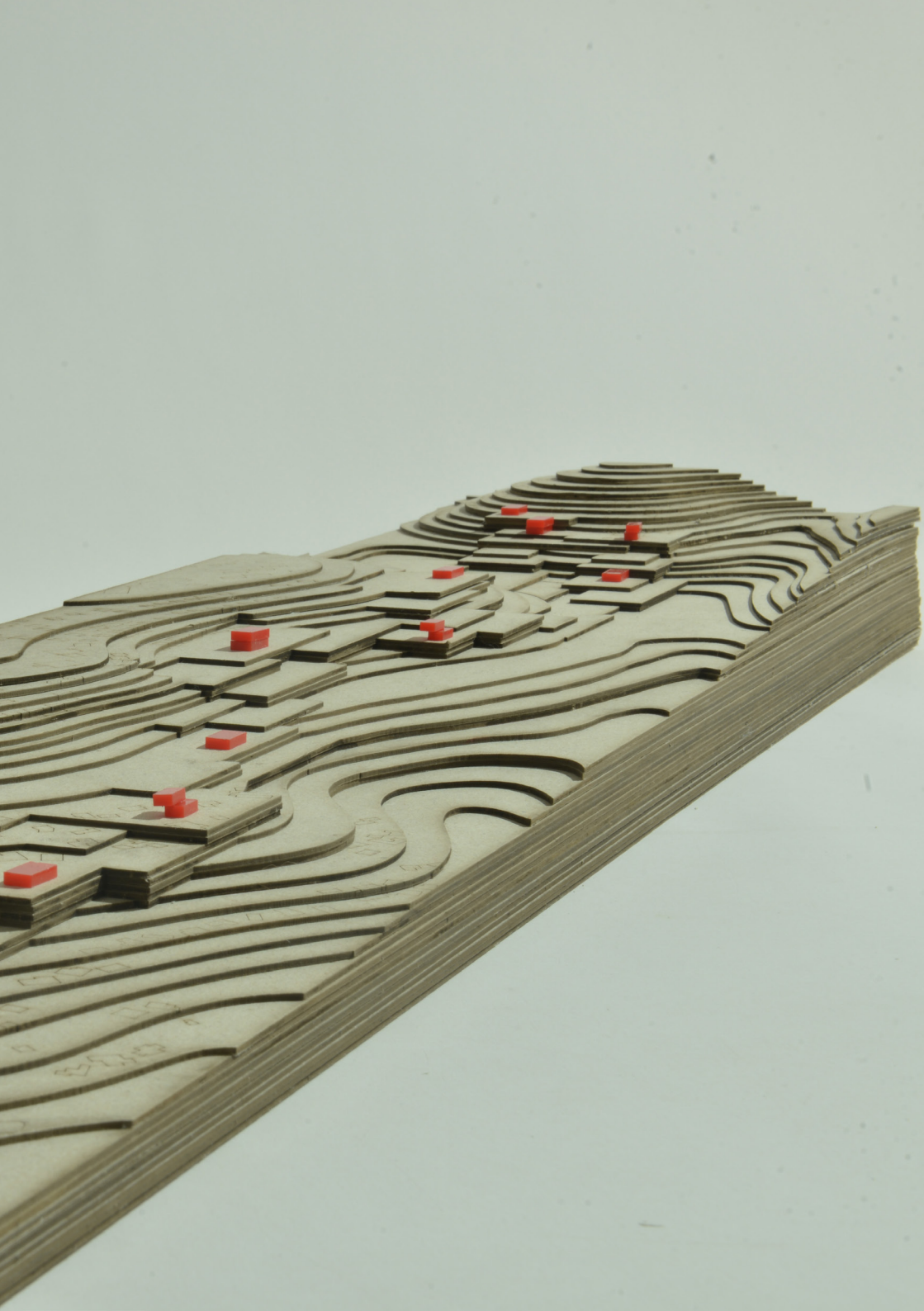

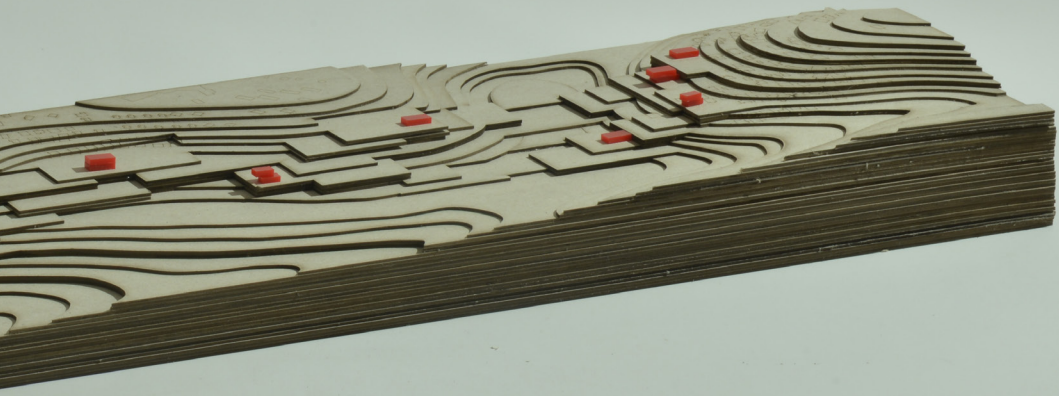

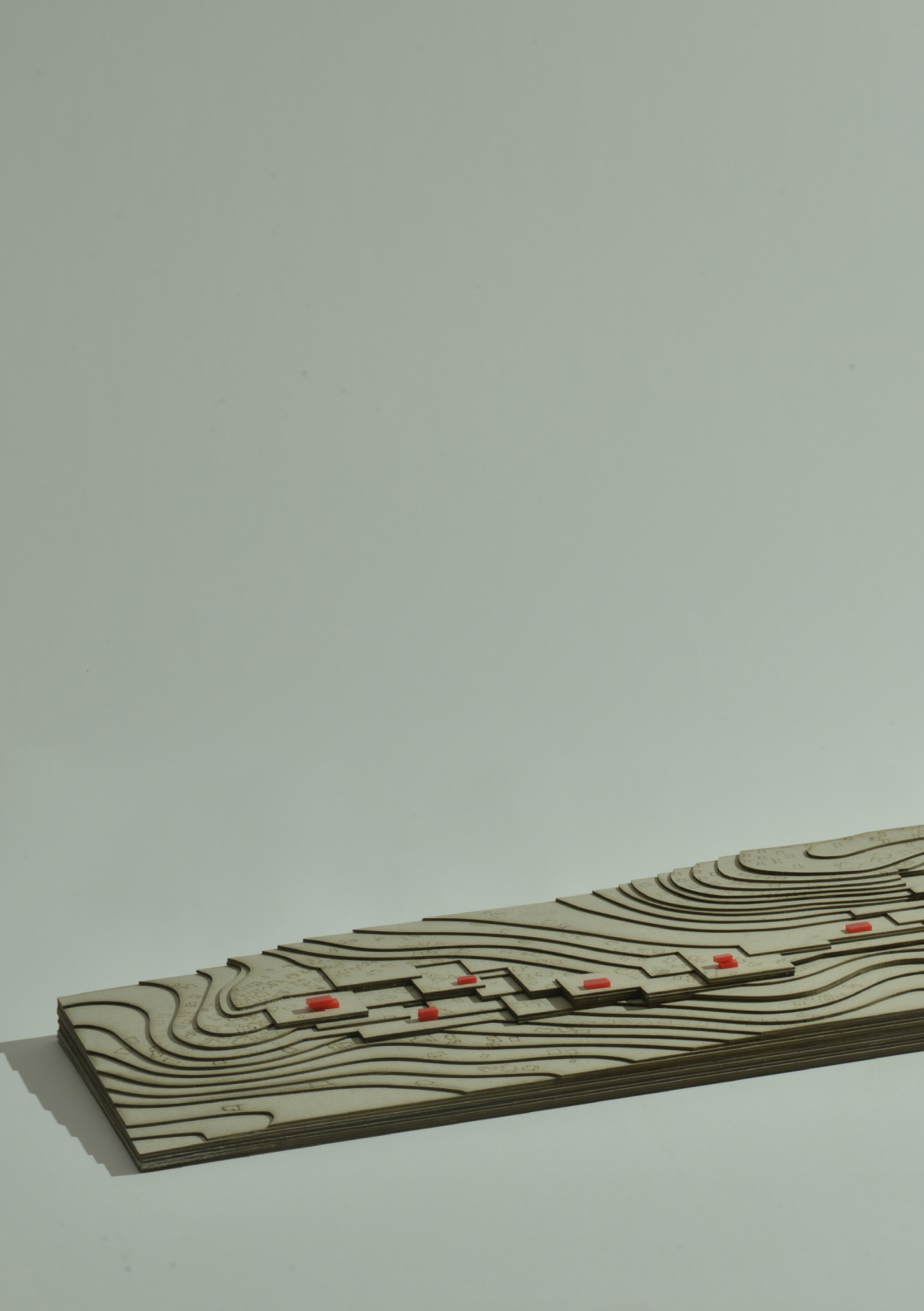

ביבליוגרפיה

Benvenisti, Miron. Sacred Landscape: the Buried History of the Holy Land sinse 1948, University of California , 2000

Morris, Benny. 1948: The Birth of the Palestinian Refugee Problem Revisited, Cambridge University Press, 2004

Niztan-shiftn, Alona. Seizng Jerusalem, Minneapolis: University of Minnesota Press, 2017

Slyomovics, Susan. "Discourses on the Pre-1948 Palestinian Village: The case of Ein Hod/Ein Hawd", 1993

slyomovics, Susan. " the Object of Memory: Arab and Jew Narrate the Palestinian Village. Philadelphia: University of Pennsylvania, 1988

Shoshan, Malkit and Bortolotti, Maurizio. Village: One Land Two Systems and Platform Paradise, Bologna: Damiani Editore, 2014

Lea Johns, Rachel. Three Villages that are one, Nakba Tour Guides Series - "Once upon a Land" ,Tel aviv Jaffa: Zochrot, 2012

בנענה, שריף ואל-קאבי, בסאם. סדרת "עין הוד" הכפרים הפלסטיניים ההרוסים, רמאללה: מרכז מחקר מורשת תיעוד של אוניברסיטת ביר זית, 1987.

עמרם, עזרי. אינטימיות ולאומיות במסעדוה הפליסטנית בישראל: דימויים חזותיים המחרב המסעדה - עין חוד, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2014.

ג'בארין, יוסף ודביאת, חכם. אדרכלות ואוריינטליזם בארץ: אמנות ונישול מרחבי: המקרה של הישוב העקור עין חוד-עין הוד, מרכז לחקר העיר והאזור הפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים, קריית הטכניון, חיפה, 2014.

שי, א .גורל הכפרים הערביים הנטושים במדינת ישראל ערב מלחמת ששת הימים.

סואן ,דן ואייזנקנג-קנה ,פרלה. יסודות השלטוהמקומי:כפרים בלתי מוכרים, אונברסיטת חיפה הפתוחה, חיפה, 2005.

עיתון אגודת הארבעים, חיפה, 2001

דניאל אדלסון, אחרי 61 שנה: היישוב הערבי חובר למדינה, ynet 2009

תקנות העברת קרקע 1940, התוספת, הצופה, 1940
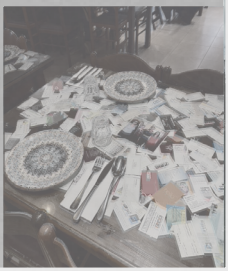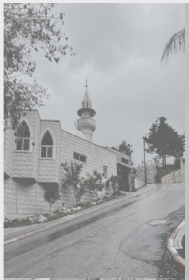
דותן לוי, אחרי 25 שנה: הכפר עין חוד דורש זכויות על הקרקע, באתר בלבליסט, 2019